

*Gratias Agere del Capit. N. Althaus
al Com. Sup. de la*

Videtur

22

DE PRIMO IN URBEM NOSTRAM

INGRESSU

IOANNIS GRIMANI

PATRIARCHAE ET PRINCIPIS AQUILEJENSIS RELIGIOSISSIMI

MARCI ANTONII FIDUCHI

REIP. UTINEN. CANCELL.

COMMENTARIUS

23

BIBLIOTHECA
SEMINARI
CONCILIARIS

CA
OV.
NE

/FI

EXCELLENTISSIMO AC REV.MO

D. D.

ANTONIO FERULEO

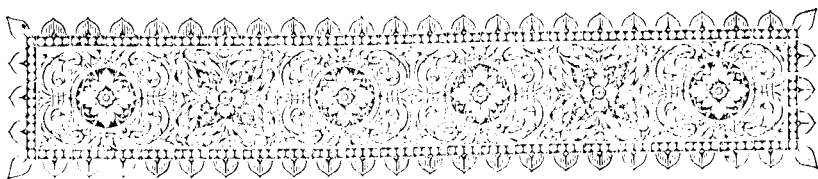
NEOEPISCOPO

PRIMUM SUAM VICETINAM ECCLESIAM

SOLEMNITER ADEUNTI

BIBLIOTHECA
SEMPARNI
CONCORDIENSIS

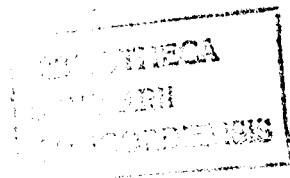
Excell. me ac R. me D. D.

Dum Vicetina perillustris Ecclesia gaudet in Tui festinans occursum, nos a quibus discedis solliciti animi Te prosequimur desiderio, quod ipsum de tua ad Episcopale fastigium exaltatione gaudium quadam maestitudine perfundit.

Et quidem dolendi causa nobis est, abit enim ejusmodi Vir qui insigni doctrina, nec minori prudentia et zelo huic Utinensi Dioecesi praefulgebat, quique singulari modestia et comitate sibi omnium animos demerebat. Hoc nostrum Conlegium, cujus diu fuit ornamentum et decus, illius consilio et opere plurimum utebatur, omnes pia et suavi illius conversatione recreabamur.

Sed quoniam Deo O. M. placuit ut sapientissimus Pontifex Leo XIII, in Te super candelabrum collocandum oculos conjiceret, quo latius tuae lucis radios effunderes, nos cernui divinam voluntatem venerati Clero et Populo Vicetino quasi fratres fratribus jungimur et Tibi gratulantes clamamus: Hosanna.

Ne tamen abeas quin aliquid impensi amoris et obsequii in Te nostri publicum Tibi detur argumentum, visum est edere tribus post saeculis in lucem brexem Commentarium de Patriarchae Aquilejensis Joannis Grimani ejusque Episcopi Coadjutoris Francisci Barbaro in hanc Urbem primo sollemni Adventu, a celeberrimo Marco Antonio Fidacio aequaero civi Utinensi, eleganti calamo descriptum. — Manusculum quantulumcumque sit pro

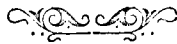

benignitate Tua summa, accipe bonus. — Patrum nostrorum in eo Sacrorum Antistitum Adventu mirum in modum fides et religio eluxere: fides et religio insigniter hac quoque die auspicatissima elucent in filiis tuis, qui ad se Tibi primum accedenti laetitiis omnibus plaudunt.

Sic Te usque in senium sospitet Virgo Dei Parens quae in proximo sedens cliro Vicetiae Tuae tutelam praestat singularem: Teque Christus Iesus Pastorum Princeps usque noris charismatibus cumulet, coronam tandem in caelis aeternum daturus. Vale.

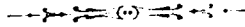
Utini VI Kal. Iun. a. MDCCCXCIII.

DIGNITATES CANONICI
ET CAPITULUM METROPOLITANUM.

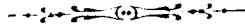

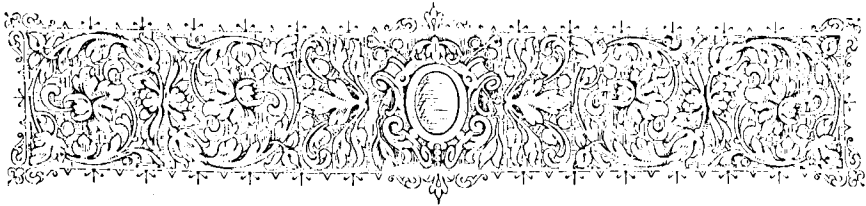
DE PRIMO IN URBEM NOSTRAM
INGRESSU
IOANNIS GRIMANI
PATRIARCHAE ET PRINCIPIS AQUILEJENSIS RELIGIOSISSIMI
MARCI ANTONII FIDUCHI
REIP. UTINEN. CANCELL.
COMMENTARIUS

Marcus Antonius Fiducius humili genere anno 1518 Utini natus, optimis disciplinis institutus fuit, et mature in Notariorum Civitatis Collegium cooptatus. Anno 1563 Cancellarius patrii Municipii adlectus eo in munere quod per quinque et quadraginta annos administravit, tam egregie se gessit ut ex Patrum consulto picta illius adhuc superstitis imago in aula Concilii ubi etiam nunc visitur, honoris causa fuerit collocata. Obiit anno 1618 suae aetatis septimo supra nonagesimum. Vir erat, qui ingenii nobilitatem et omnigenam scientiam cum religionis et virtutum laude exornabat; probatissimus capropter et domi et foris. Litteras nostrates non modo, sed et graecas et praesertim latinas impense coluit, et multa reliquit scripta, quae cum doctrinae copia tum styli et linguae nitore commendantur. Eorum pars magna adhuc, inedita manet: inter ea Annales quibus latino sermone complexus est cuncta huius urbis, se Cancellario, gesta. Inde quem nunc edimus commentarius depromptus.

Commodius, animo meo, fecissent superiorum temporum scriptores qui primum nostrorum Antistitum in hanc urbem ingressum, literis mandare sunt aggressi, si non ea modo, quae ab ipsis principibus viris tunc, ad ostendendum suum in nos studium, et benevolentiam gesta sunt, retulissent, sed illud etiam quidquid a maioribus nostris ingenio excogitatum, opereque et industria elaboratum atque perfectum fuerit, quo propensa in eos animorum suorum voluntas omnibus constare posset, narrando exposuissent. Hac enim ratione (cum patrum memoria multi summa cum ingenii, tum doctrinae laude praestantes vigerent a quibus multa et ingeniose inventa, et docte apteque composita fuisse par est) ea cura qua diutius hoc tempore, cum optatissimus sanctissimorum Patrum *Ioannis Grimani et Francisci Barbari* Pontificum Aquilejensium ad hanc urbem adventus superioribus diebus renuntiari caepit, eadem ipsa urbs sollicita, ancepsque animi fuit ad eam apparatus magnificentiam et amplitudinem conquirendam, quae et tantos Praesules deceret et suam in eos singularem voluntatem declararet, esset liberata; et ego qui sentio quam parum ingenio valeam, quamquae sim ab hoc genere scribendi in quo forte verborum lenocinia, pigmentaque sermonis, quasi quoddam delectationis aucupium, aliquis expectet, remotissimus; utpote cum quotidianis Reipub. negotiis conscribendis dies omnes ac noctes implicito ad haec humanitatis studia exorcenda, orationemque excolendam parum, aut nihil plane oeci suppetat, ab huiusce narrationis onere, quod maxime cupiebam, levatus extitissem. Sed quoniam illi strictim ac bre-

viter et compressius quam oportebat omnia tradiderunt; et ego urgeor ab iis quibus mihi cuiusvis oneris imponendi, ius et potestas est, illorum potius quam meum consilium secutus, opere pretium me esse facturum, et ab iis, qui haec aliquando legant, aliquam gratiam initurum putavi, si non in universum dicam, sed dilucide singula quaecumque in accessu nobilissimorum Patriarcharum, quos superius memoravi passim gesta, quaeque praestantissimorum Septemvirorum prudentia sunt instituta, sub oculos utcumque potero subiicere, et narrando explicare tentaverim, uti quotiescunque alia sese nova obtulerit occasio, posteris, quod sequantur ad manum habere, quidque sibi in consimili re faciendum sit, ex huius commentarioli nostri lectione statuere facile possint. Longe enim iucundissima esse solet hominibus, qui subito ac repentino rerum minus saepe contingentium eventu propemodum oppressi, incertis saepe ita errant animis ut quo se vertant nesciant, recordatio rerum antiquarum, quas sibi ad imitandum proponant, aut suis etiam inventis longe superare conentur.

Rebus igitur omnibus hoc superiore triennio, quo religiosissimus atque idem nobilissimus Antistes noster Ioannes Grimanus, Venetiis digressus tum Romae, tum Anconae in Piceno cormoratus est diligenter, ac prudentissime compositis, iisque e medio sublati impeditis, quibus eius in provinciam adventus distinebatur, continuo, quae eius in nos omnes charitas est, et benevolentia, animum ab omni alia cogitatione in illud unum, quod ante hac diutius cupiebat, traduxit atque convertit, ut sibi creditum gregem praesens inviseret, omnemque expectationem diuturni desiderii nostri iucundissimis salutationibus expleret. Itaque extremo superiore mense septembri a partu Virginis anno quingentesimo octogesimo quinto supra millesimum datis ad Episcopum Catharensem *Paulum Bizantium I. C.* Propatriarcham, hominem virtute cognita, et spectata fide amplissimum, litteris, cum ille ipse Antistes noster significasset, se cum insignibus insequenti mense ex maiorum institutis in provinciam adventurum, et in hac urbe sedem stabilem, certumque domicilium collocaturum; Septemviri Reipub. Utinensis moderatores, quippe qui satis intelligebant, huic populo nihil longius videri, quam ut suum Pastorem secum haberet, praesentem coleret, atque omnibus officiis prosequeretur, ea re cognita, nihil prius sibi faciendum putarunt, quam ut hoc gaudium cum civibus omnibus publice communicarent. Qui tunc Rempub. admini-

strabant, primum, principemque urbis magistratum gerentes, fuerunt viri doctrinae excellentia, generis nobilitate et prudentia clari *Ioannes Cominus* et tam nomine, quam cognomine *Othelius* Iurisconsulti, *Franciscus Maserus*, *Franciscus Pavonius*, *Petrus Thursius*, *Fulvius Hierolanianus* et *Franciscus Thiussius*. Hi ergo ad V Nonas Octobris, minus urbis Concilium (quod majus hoc tempore civibus ab urbe absentibus et adhuc in villaticis negotiis occupatis, haberi non poterat) convocari jubent, quo coacto, postea quam multa dicta sunt a Comino in commendationem paternae et perpetuae charitatis, qua Pastor et Antistes noster, quem supra commemoravi, nos semper prosecutus est: ostensumque, maximo ad nostrum in eum studium pertinere; ut modo cum is si unquam alias certissimam dedit suae in nos optimae voluntatis significationem, illum ad nos ultra venientem, si non pro hominis dignitate at saltem pro temporis angustiis, et nostrarum virium imbecillitate, quam fieri potest honorificentissime splendidissimeque recipiamus, et in eius praesentis dignitate, civitatis et omnium nostrum dignitatem repositam esse arbitremur. Tandem conjunctis omnes sententiis rogationem pluribus capitibus comprehensam promulgant. Summa rogationis illa fuit; ut eo die deligi e civium nobilium et popularium ordinibus octo insignes atque omni laude cumulati Oratores deberent, ex optimatibus quidem sex, quorum etiam quatuor jus civile tractare, deque eo respondere didicissent, e populo vero duo; qui eo instructi, ornatuque comitati qui dignitati hujusce legationis, et tanti Antistitis amplitudini respondeat, sese ad oppidum Sanvitem ex patrum voluntate conferrent, ut eo in loco ad quem Antistitis adventus propediem expectari dicebatur et praesentem publico civitatis nomine studiosissime salutarent, et ad nos venientem, officii gratia deducerent atque in urbem usque comitarentur, facta illis potestate ut secum adhibeant quot quosque eis videretur: operamque dent ut pro civitatis dignitate legatio perhonorifica evadat; modo ne quinquagesimum numerum affecti transgrediantur.

II. Quoniam vero in salutationibus, tormentariis machinis more militari faciendis, inque ignibus factiliis componendis et excitandis, multum atrii pulveris habere oportebit et buccellata quamplurima e stuppea ac picta materia conflata, quae ab altis turribus noctu coruscantia longius flammam ostendent, comparare: opus insuper erit aulacis,

picturis, virentibus sertis, aliisque ornamentis basilicam publicam instruere, nihilque relinqui, quod ad ornatum portarum, itinerum, locorumque omnium, quocumque Antistes iturus erit, excogitari possit: et largi sumptus necessarii faciendi erunt, ideo magistratui facultas tribuatur in eos sumptus publicam pecuniam, quanta opus fuerit erogandi.

III. Tertio iudicatum fuit, si Antistes more a majoribus observato rem divinam in celebri aliquo civitatis loco facere velit, unde populo universo cum sanctae Crucis signaculo bene augurari, et perpetuam felicitatem precari possit, templum maximum minime idoneum futurum ad eam multitudinem capiendam, quam verisimile est, ad tam solemne sacrificium, non modo e civitate, sed e tota etiam provincia undique confluxuram esse, ideirco alterum esse locum, ubi haec omnia commode fieri possint, deligendum. Propterea magistratui itidem auctoritas permittatur, aut arcem Fori novi aut alterum quemvis locum legendi, in quo solemni atque artificioso apparatu aedes e materia, huic usui idonea excitetur; et in illud opus impendendi, quantum necessitas et structurae ratio postulabit.

IV. Ad haec illud additum fuit, satis omnibus constare, quam incommode Patrum Collegium et sacerdotes omnes in eo loco templi maximi, ad quem singulis diebus convenire solent, ut psalmos horarios, et alias laudes divinas cantitent, resideant, nostri Chorum vocant: quumque ara princeps, quasi supposititia, et alieno propemodum locum posita esse videatur; cum alias suo atque ordinario loco mota, illuc ubi nunc est, translata fuerit, et mensa lapidea submota asservita mensa substituta sit, ideo congruum videri, ut pro arbis dignitate, atque templi ornamento omnia instaurari atque ornatu instrui, et illustrari debeant, mensa marmorea restituta, et solio Patriarchali in loco honorifico collocato. Ideirco in hoc etiam opus sarcindum quantum occasio tulerit, expendendum esse.

V. Ut autem a nobis Antistes perhonorifico munere, ut par est, augeri atque honestari valeat, decretum sit ut omnia quaecumque in ea re magistratus fecisset, essent rata, ita tamen ut tragemata, et opera dulciaria, ac cera Venetiis, ubi et suaviora et meliora ac viliori practio haberi poterunt comparentur.

VI. Utque in re omni, quoad fieri potest, consulatur Antistiti et familiae ejus commoditati, hodie cura sex nobilibus civibus de-

mandetur, qui continuo per vicissitudinem, et commutationem dum tempus et res feret, in aula praesto sint curaturi, si quid in eorum rem communem providendum sit.

VII. Praeterea petitum magistratui tribui, ut conducere ei liceat operam cum architecti qui instar quoddam, et quasi faciem operis faciendi deliniet, tum alterius ejuspiam, qui fabris et aedificatoribus praesit.

VIII. Ad extremum in ea rogatione scriptum erat, quamvis ex Antistitis optione, in ejus et familiae sedem, coenobii Servitani pars aliqua delecta fuisse videatur; quoniam tamen processu temporis illi, familiaeque ejus, nec non Praetori, Septemviris et aliis, quotquot eam aulam aut negotii, aut officii causa frequentare instituerint, ex ea re multum incommodi posse emergere, putandum est, quod in aperta illa campi planitie, quae in fronte ipsius coenobii posita est, aut procella ingruente aut aëre vi ventorum fluctuante cuique importunum maxime sit, hiberna tempestate deprehendi; ipsi quoque magistratui jus concederetur inveniendi atque aere publico conducendi in Antistitis ipsiusque familiae usum domos aut Turrias aut Valentinianas, aut alias quascunque Septemviri idoneas judicassent. Rogationis promuntiatione facta, placuit ut de singulis capitibus nominatim referretur. Relatum igitur de singulis, decretumque, omnia fieri, quaecunque in singulis propositum fuerat. Quamquam non defuerunt quibus videretur, extra locum consecratum amplius rem divinam fieri non licere; et ad id praestandum sacerdotes religione impediri perhiberent. Itaque ut jussa primi capitis faceressent, composito eadisco, et facto ab iis delectu, quibus a crocei globuli sortitione jus eligendi fuit, initisque singillatim de more suffragiis Oratores renuntiati sunt:

NICOLAUS DECIANUS	}	<i>Jurisconsulti</i>
FLAMINEUS RUDEUS		
ANDREAS ANTONINUS		
ALPHONSUS BELLOGRADUS		
ANTONIUS MANINUS		
NICOLAUS CORBELLUS		
THOMAS SCHIAVETTUS		
ANTONIUS MARCHESIUS		

Qui vero in Antisthis aula versentur, de iis quae illi in dies opus erunt, quomque expediat in medium consulturi dicti fuerant :

IOANNES PAULUS A LECA CÔRSICUS
OCTAVIANUS MANINUS
PHILIPPUS MANINUS
PHILIPPUS ARCANUS
IOANNES ANTONINUS
JACOBUS VALVASONIUS

Post illum diem Septemviri deliniationem aliquam operis conticiendi quae *ἔκρυπτο* Graeco dicitur, spectare cupientes ut futuros sumptus expendere, et quae necessaria forent opportuna possent apparare, ac providere, primum theatro constituendo faciendis sacris amplam arcam delegerunt aedi sacrae divo Iacobo praepositam, nunc Forum novum appellant: deinde arcessendum curarunt Franciscum Florianum Utinensem civem, architectum perecelebrem et graphidis scientiae peritissimum, cui animorum suorum sensibus explicatis, rogant exemplaribus pietis curet sibi futurarum constructionum speciem deformandam. Interea pervulgari et perecelebrari sermonibus coepit, Antonium Marchesium, cui a negotiis nullus prorsus dies vacuus est, maximis occupationibus distentum legationis officium repudiare; id quod ipse etiam paulo post coram mihi significavit, petiitque magistratus accipiat excusationem suam. Septemviri ea re certius intellecta, ne quid esset, quod Oratorum instructui moram, atque impedimentum posset inferre, Concilium statim sibi cogendum duxerunt; uti de Marchesii impedimento atque excusatione referrent. Ergo ad VIII Idus Octobris iterum coacto in Praetorianis aedibus minori urbis Concilio priusquam Marchesianum negotium Septemviri proponerent Flaminius Rubeus juris civilis scientissimus et ad dicendum copiosus et sapiens, cui quod Adjuncti, ut vocant, officio fungeretur in concione locus fuit, quando minus expectabatur exurgens dixit; se modo in eo vitae statu et conditione esse, qui modis omnibus debeat de numero legationis, quae nuper sibi data est excusari; ibique diserte suam causam probare adnixus est, quod cum ob interitum avunculi sui hisce proximis diebus fato perfuncti, in luctu atque moerore sit, non esse aequum dicebat, ut aut ipse squalore suo atratus publicam laetitiam fimestet, atque contamineat; aut

pullis vestibus depositis affini vix dum bene tumultuato tam manifeste a se fiat injuria. Illud etiam addidit se qui nunquam ante hac (qua de re omnium, qui praesentes aderant memoriam excitabat) imposita sibi onera detraxavit, et anno superiori rursus hoc ipsum legationis officium magna cum impensa sua apud Michaellem Turrianum Episcopum Cenetensem et Cardinalem amplissimum urbis nomine studiose confecit, dignissimum esse qui modo hoc onere levetur, atque liberetur, petens etiam atque etiam, uti se dimisso, alterum sufficere placeret. Ad quae cum Praetor, tum Septemviri responderunt, leviores causas praepositas videri, quam quae statim accipi debeant, et viros graves, gravibus negotiis adhiberi, a quibus ipse quidem, pro ejus in patriam pietate, sese nunquam subtraxit, neque data negotia repudiavit; quod si quid avunculo debet, meminerit se multo magis patriae debere, ejus jussa contemnere obedientiamque abjicere bonus civis sine nefario scelere non potest, neque ex vestimentorum tridui spatio mutatione avunculi manes offendi; quinimo tanto majore gaudio afficientur, quanto ampliore honoris titulo sororis filium decoratum fuisse persentient. Cum ille tamen ob haec de sententiam cedere noluisset: ac Septemviri, quo illi rem gratam facerent, de ejus excusatione retulissent, ea magno suffragiorum consensu repulsam atque rejectionem accepit. Quare is volens se conformare ad illorum voluntatem, cum a patriae arbitrio honeste dissentire non posse putaret, in decreto facto sponte statim requievit.

Eodem die Marchesii excusatio, quod justa et idonea videtur, accepta est, et in ejus locum *Bartholinus Lorius* Orator est factus. Dirempta quoque illo ipso die fuit controversia, quam Nicolaus Decianus I. C. habebat, cum Alphonso Bellogrado I. C. utroque virtutis peritiae atque industriae suae conscio, asseverante jus scribendae et elaborandae habendaeque orationis qua primum excipi, salutarique Antistes debebat ad se pertinere: illo quidem quod natu maximus, hoc autem quod ex collegis omnibus aetate minimus habeatur; decretum enim factum est, ut aetate majores Iuriconsulti in hoc genere laudis atque gloriae nato minoribus cederent. Itaque istud oneris et honoris ad Bellogradum venit. Laudabili et generosa hac aemulatione certatum fuit etiam inter Septemviros Cominum ed Othelium Iurisperitos, cum uterque ostendendae virtutis suae causam quaerens, diceret, esse suum officium, posteaquam Antistes advenerit,

cum aliquo sermonis apparatu primum appellare et consalutare ; atque iisdemmet aetatis rationibus. quibus duo Oratores ut ante dictum est, uterque nitebatur. Statui igitur placuit sortiendam esse, ut ipsorum esset hoc officium facturum, et sortitione facta, fortunae iudicio contigit ut orandi officium et munus Othelio deferretur. Flagitanti quoque Salomonio collegae meo datum negotium fuit, ut Antistitem Grimanamque familiam Latina oratione publice laudaret. Visum fuit ad extremum decernere, ut Accensis Reip. qui magistratui solent ministrare, et buccinatoribus nova indumenta, quae Reipub. Utinensis insigne coloribus referrent, a vestigio ad verticem publica pecunia sarciantur. Tertio Idus rursus advocata concio in Palatium Praetorium coivit ubi recitatae fuerunt Antistitis litterae VIII Idus Venetiis ad Episcopum Catharensem Propatriarcham datae ; in quibus amare se dicit animorum civitatis inductionem, et propensas omnium voluntates, de instructu, ornatuque, qui sui pastoris honorifice excipiendi gratia parari extra ordinem perhibetur ; quibus omnibus se mutua benevolentia, et paterno animi affectu respondere profitebatur. Et quamquam laudabilia, et omni commendatione dignissima esse debent, quaecumque ad cultum divinum augendum, ejusque ecclesiam cohonestandam solent excogitari ; aliena tamen incomoda et dispendia, atque in rebus omnibus quod est immodicum, sibi placere nullo modo posse. De loco vero, ubi a se primum sit res divina publice facienda non magnopere laborare, seque illud nihil morari, num scilicet ea sit in templo an extra templum potius agenda, modo in loco congruo, et populo opportuno honestoque apparatu fiat ; atque ea in re omnia Septemvirum voluntati permittere, in qua nihil ipse penitus juris sibi retinere velle dicebat. Deinde infert se brevi cum Deo, divisque bene volentibus Venetiis discessurum et quamvis Utinum proficisci recta via maxime cuperet, negotiis tamen quibusdam Sanvitem prius etiam invitum abstrahi. Itaque eo in loco se tantisper futurum significavit, dum Franciscus Barbarus M. Antonii Procuratoria dignitate insigniti filius, sacri magistratus administer et socius (D. Paulus *συνεργον*, id est operis participem et consortem nominat) quem Pontifex Maximus ob ejus eximias virtutes Patriarchalis muneris adiutorem ne successor in incerto foret, proximo renuntiavit, solenni ritu sacris Pontificalibus inauguraretur, seque consequeretur : dumque Roma ad se Patriarchalis potestatis insignia,

plenaque sacrae auctoritatis ornamenta (pallium vocant) deferrentur. Eo etiam die, Septemviris referentibus, Senatus consultum factum est, uti ex praedivite materia quaequunque Byzantio Propatriarchae probaretur, sacrae vestes sacerdotales parari debeant, et ea in re quadragies centeni sestertii nummi expendantur; quo die Patriarcha quoque ipse, sicuti postea cognitum est, Sanvitum pervenit. Architectus interim Florianus, cum operum formis, atque adumbrationibus eleganter descriptis Septemviros convenit, qui schematibus inspectis probatisque, cum illum ipsum operibus praefecissent, fabros materia-rios adduci jubent, hisque theatri, alius chori opera facienda dispartiunt. Cumque Patres cum eis de mercede inita convenire voluissent, atque theatri quidem redemptores sibi statui mercedem in 11 s decem millia petiissent, caeteri vero diaria mercede exerceri, atque operari neglexissent, conventum est, ut post absoluta aedificia, utrisque praemia bonorum virorum arbitrato solverentur. Ita statim utraque redemptorum manus sibi locatum opus facere aggressa est. Non cessabant interea Septemviri dare operam, omni adhibita diligentia, ut perquiratur, atque investigetur domus aliqua, quae Antistitis commoditate, usuque familiae ejus esse posset; cumque ad aedis Turrias, quae nunc ab Equite Vandio possidentur, oculos adjecissent agi cum eo, illiusque internuntiis de pensione et pactis caeptum est; aperte enim Vandius profiteri videbatur, se domos dimissurum si conditiones quas paulo post dato sua manu scripto laturus orat, accipiantur. Expromptum ac prolatum scriptum fuit atque intellectae quas proponebat conditiones quae quoniam duriores aliquanto et minus aequae visae sunt consulto rem differebant, atque procrastinabant si qua forsam aliunde honestior offerretur occasio. Quando ingenua magnitudine animorum permoti Hieronymus, Ioannes Franciscus atque Antoninus germani fratres Danielis filii Antonini, digni homines quorum nomina et virtutem nulla umquam absceuret oblivio; tali namque ingenio praeditos cives minime multos invenias, qui statuunt suam commoditatem posteriorem commoditate communi ducere, ubi aliquamdiu frustra angustia Septemviros didicerunt, hoc domicilium inveniendi atque habendi desiderio, per Alfonsum Bellogradum. I. C. patruelis maritum primo, mox ipsi per se aedes suas omnes in vico Gratiano sitas civitatis, in eam causam ultro gratuitoque detulerunt et non aedes ipsas modo, sed etiam ornatum et apparatus ac supel-

lectilem omnem qualicumque tunc instructae alacri animo, se ad illorum nutu concessuros esse polliciti sunt, illud addentes sibi pro sua in nomen Venetum et in hanc Rempub. fide atque animorum applicatione, nihil quidquam commodius nec delectabilius futurum quam cum intelligant aliquem illius Senerissimae Reipub. processum, aliquid commodi ex se rebusque suis unquam sibi comparasse : atque hanc civitatem patriam suam cui multa omnino debent quamque unico observant et colunt, aliquid fructus aliquando ex opera sua quoquomodo percepisse cognoverint ; non enim a domibus suis eos qui in illas recipiuntur, sed ab horum dignitate domos honestari semper sibi persuaserunt. Tam generos animas Septemviri exosculati, atque admirati, ornatissimos juvenes cum mirum in modum commendassent, illisque urbis nomine gratias egissent immortales, loci visendi causa, postea venturos. Ad v Kalen. Novembris Praefor cum Propatriarcha atque Septemviris, magnoque nobilium civium comitatu eas aedes adierunt, ingressi sunt, totas diligentias accuratiusque perlostrarunt, totas enim domini patefecerant ; nihil eis fieri posse commodius, nihil amoenius judicatum est. Totae sunt in tria membra divisae, quodlibet autem membrum in multa habitacula distributum ; a vestibulo statim utrinque in duo diversoria intermedia conscenditur, quae quoniam recipiendis praesertim hospitibus, assignari solent, a Graecis *καταλύτῃρα* et *καταλύματα* id est hospitia nominantur ; nostri ex alia ratione mezzatum quasi medianum, Graeci forte *μετζόλιον* ob, id etiam dicunt. Inde petitur prima anterioris membri contignatio, in qua aula satis ampla, et binae camere constitutae sunt, ex aula per podiola ad membrum medianum pervenitur ubi culina patens, et suppellectili omne genus mire instructa, atque hypocaustum ab omni parte coassertum et contabulatum, cui adiacet cubiculum, e quo in aliud item conclave devenitur. Inde ad membrum posterius iter est, in quo caenatio ampla et cubiculum interius ac tertium item adhuc secretius conclave, atque haec omnia in prima contignatione ; sub qua in alia duo habitacula seu diversoria per scalas cochlides descenditur, quae ostia habent in impluvium patentibus undique aedificiis, et a magnifica porticu cinctum, cum promptuariis et cellis penuariis ac vinariis hypogeis, cisternaque et vivo flumine subterlabente, et horto, et equilibus, ac singulis domus partibus quae cuicumque familiariae etiam numerosae usui et commoditati abunde subservire possint.

Quae omnia cum fuissent ab omnibus vehementer probata, postridie Septemviri per litteras faciunt de omnibus rebus Antistitem certiores, rogantque, ut mutata sententia, repudiatoque consilio quod de Servitarum aedibus primum intenderat, hasce aedes et ampliores et commodiores, quas illi toto animo deferebant, accipere velit. De pallio etiam quod solemnī ritu ut fertur, injici consuevit, hunc unice precati sunt, ne illud extra urbem sumere animum inducat suum; sed hac etiam in re urbis desiderio, quae ejus est humanitas satisfaciens, constituat eam quoque celebritatem hic Utini haberi oportere; quam maxime ab eo orantes atque postulantes, ne diutius hujusce pallii causa, proroget tempus adventus sui, accedat et properet etiam sine pallio, hic morari atque expectare poterit, hic capere, hic comode residere, et eodem tempore hujus populi cupiditati atque studio ab omni parte morem gerere. Datae eodem die hae litterae fuerunt Episcopo Catharensi Propatriarchae, qui postero die hinc discedens Sanvito profectus est. Ad IIII Kalendas novembris Septemviri concionem rursus advocant in Palatium Praetorianum quibus referentibus Octavianus Maninus excusatur, si ex pedibus laborans eoque morbo impeditus, partes agere suas in Antistitis aula minus poterit: inque ejus locum *Ludovicus Codroipius* sufficitur. Utinum ad IIII Non. Novemb. Episcopus Sanvito remigravit allatis de Patriarcha ad Septemviros litteris humanitatis plenissimis, in quibus illud potissimum fuit quod eorum in se studium commendabat; aedes vero quae sibi amantissime delatae fuerant, dixit, se habita hiberni temporis atque aetatis suae ratione, libenter accipere; illosque ob istiusmodi providentiam, et amoris declarationem, amare vehementer, in reliquis ad eam, quae ab Episcopo verbis suis oretenus fieret expositio se rejicere. Attulit is praeter caetera Patriarcham suo in urbem adventui diem III Idus constituisse; ad cujus diei normam tum Oratores, tum caeteros quibos aliquid incumbit perficiendum, suas dirigant actiones, oportere. Hisce habitis septemviri urgendas sibi esse operas intelligunt, quaeque theatrum aedificabant, quaeque templi chorum instaurabant, et reliquas urbis partes exornare instituerant. Praeterea munditiae viarum et vicorum totiusque urbis decori, et elegantiae studentes edixerunt, uti sordes quisquiliaeque ac rejectamenta omnia, quibus aspectus pollui, atque offendi possit e tota urbe tollerentur, neve sues quisquam vagari, aut porticus vias ne occupare permittat

proposita paena si quis non obtemperasset Sestertiū nummū CXL in singulos et animalium amissionis, quae possint impune occidi et illius qui ea occidisset efficiantur. Viridantibus primum amoenisque florum, frondium, fructuumque contextibus quos Graeci ἐγξέπινος nostri festones appellant, basilica tota interius exteriusque per singula columnarum intervalla, et in fenestris superius pingi, et illuminari coepit; ex quibus tam insigniter paulo post undequaque renidere visa est, ut ad eum ornatum nulla fieri posset accessio. Fornices autem columnarum grandia universi magistratus et ipsius etiam provinciae Praesidis, Venetique Ducis insignia tum hederaceis coronis multa arte intextis, et coloratis lemniscis auroque cinctis circumplexa, tum bracteis ex auricalco fuis ab eis dependentibus, et ad omnem auram crepitantibus insignita, penitus implebant. Nihil usquam fuit in toto eo aedificio, quod non magnificentiam lautitiasque praeserferret. Columnarum scapi tapetibus involuti, et a capituli abaco ad ipsam usque apophygis quadram xylinis, quasi rudentibus in spiram claviculatin circumligati, parietes undique aulaeis tecti: podia splendidis ac sumptuosis stragulis convestita; mensae eximia veste instratae; sedilia omnia textis laneis operta. Quae res loco per se satis conspicuo tantam cum dignitatem, tum venustatem ac splendorem addiderunt; ut non profanis usibus, idest, hominum litibus, ac negotiis addictus, sed Deorum immortalium cultui, sacrisque caeremoniis destinatus esse videretur. Post haec arcus omnium portarum, illarumque antepagmenta (παράθυρα Graeci vocant), quacumque ducenda erat pompa e lauro, myrto atque hedera papiraceis phyliris depictis viticulatin circumfusus septi, atque exornati sunt. Ad pontem sublicium portae exterioris propugnaculi vici Poscollei, qua primum aditus futurus erat, omnia foliis supervestita renidebant. In hyperthyro autem supra cymatium supercilii sub insigni Grimanæ gentis quod virenti serto redinitum in fastigio positum fuerat, depicta spectabatur magna puerorum et puellarum multitudo quae palmae atque oleae termites, virentesque aliarum arborum ramusculos manibus tenens, in canentium aut clamantium speciem osculis liabat; subque his limini supero affluxit hic versiculus legebatur:

Ingrederere et votis jam nunc assuesce vocari

Sub fornice ad portam turris interioris vici Poscollei qua parte ad praeterfluentis amnis pontem lapideum vergit, magna insignia Gri-

manae et Capellae domus, atque Utinensis Reip. viridantium sertorum amplexu circumplicata vernabant. Sub quibus longis litteris majoribus inscriptum erat hujusmodi epigramma:

VRBIS VII . VIRI IOANNI . GRIMANO
HIERON . F. PATRITIO . VENETO
PATRIAR . ET . PRINCIPI . AQUILEIEN
QUI . OFFENSUS . RVINIS . ANTIQVAE . AQUILELE
BELLORUM AC TEMPORIS INIVRIA
DEFORMATAE
III . IDVS . NOVEMBRIS
TRIVMPALI POMPA IIANC . VRBEM TAMQVAM
NOVAM . AQVIL . PRIMVM INVECTVS EST
ANTISTITI . RELIGIOSISS . HONORIS
CAVSA EX . S. C.

Ad caput viae, quae ad emporium olitorium tendit in angulo areae fori novi, e regione aedificii fontis, arcus insignis altitudinis, materia structus et tribus fornicibus, intrinseco ampliore, duobus extrinsecis contractionibus absolutus et ab omni parte haederaceis ramis atque aulacis exornatus inspieiebatur in ejus fastigio hoc carmen sub tribus insignibus trium Pontificum Aquilejensium Dominici, Marini, et Ioannis Grimanorum erat inscriptum:

QUI MEMORES FECERE SUI NOS USQUE MERENDO.

In ejusdem viae termino, qua parte ab olerum emporio ad aedes Montis convertitur, alter arcus ejusdem amplitudinis et ornamenti constructus erat, in ejus fastigio ovata specie pictura affixa erat anserem ad anchoram alligatum representans cum hac subscriptione.

GENIO SANCTO
IOANNIS GRIMANI PONTIFICIS AQVIL
OB FIRMAM CUSTODIAM.

Cui tertius deinde arcus respondebat in faucibus regionis pelionum ad angulum aedificii Montis pari magnificentia et dignitate, in ejus fastigio altera pictura eadem forma ovata gallum gallinaceum referens inspectabatur cum hoc titulo:

IOANNIS . GRIMANI . ANTIST . AQUIL
PURITATI ANIMI DIVINARUM
RERUM COGNITIONE
IMBUTI

Propyleon idest vestibulum templi maximi qua septentrionem spectat, ab ipsis valvis ad crates ferreas coemiterii, quod longo tractu hypaethron id est sine tecto sub dio est, in speciem tectae porticus redegerunt, utrinque duabus et viginti columnis erectis, quarum binas sabinæ surculis, binas alias laureis atque hederaceis sterpibus alternatim convestiverant, tectoque superne, fornicato opere coeruleis linteis, aureis stellulis interpunctis, concinne superstructo. Extra crates ad os porticus amplius, ac sublimis arcus uno fornice comprehensus inter duas columnas Acticas, quod genus columnarum Asticurgæ nominatur, exstructus est, in cuius summo fastigio Leo dimidiatus unguibus tenens insigne Ciconiæ familiæ spectabatur. Et sub eo tria insignia fuerunt virentibus ambita sertis, Grimaniæ scilicet, atque Capeliæ domus, nec non huiusce Communitatis cum huiusmodi elegii subscriptione :

PATRIARCHAE PRINCIPQUE
AQUILENSI
IOANNI HIER. F. ANTONII N. GRIMANO
P. P.
PIETATIS ET RELIGIONIS ERGO
UTINENSES
NOMINI NUMINQUE EJUS ADDICTISS.
ERIG. CUR.

In extrema porticus parte, supra cymatium quod est in supercilio ostii ipsius fani in tabula quadrangula, haedera tectis bacillis marginata, Camillos vocant, apte formatum coloribus hominem vidisses senili specie atque exacta jam aetate venerandum qui cultu pastoritio instructus cum pedo, causia ac pera magnis passibus tendere videbatur in regionem salebrosam et arduam, multis impeditam fluminibus, multis montibus asperam, in quorum rupibus, deruptisque saxis aliquot ovium greges sparsi sine pastoris custodia errare spectabantur. Veniebat is, uti e pictura apparebat, digressus e ridenti amoenissima aliqua regione, natura et arte ad explendum cuiusque

animum omni honesta voluptate, comparata. Cui coelum sublato capite suspicienti flammæ vis a latere de coelo labi, et scintillantibus radiis in pectus ferri videbatur. Sub ea vero pictura hoc erat hemistichium

VICIT ITER DURUM PIETAS

Eodem in loco in egressu statim templi dextra ac sinistra duæ offeruntur in vestibuli parietibus lacunæ, sive conchæ, vulgus nichias appellat, in quarum altera sinistrorsum pennicillo et coloribus expressa apparebat prisca urbs Aquileia, nudata moenibus, ex ruderum, ac ruinarum molo veterum ædificiorum magnificentiam, atque amplitudinem referens. Erat cernere turres convulsas, aedes subversas, curias funditus sublatas, nihil integrum, nihil incorruptum, deserta omnia sentibusque obducta visebantur; ejusmodi esse res solent, quæ propter vetustatem obsoleverunt cum hac subscriptione: *Fuit Ilium.*

In altera parte huic adversa urbs Utinum itidem coloribus scito conformata, et peno ad veritatem adducta, turres excelsas, fanum amplissimum, areas patentes, ædificia superba, viarum amplitudinem, agri amoenitatem, pontes, arcus, columnas proferbat, et super omnia arcem illam magnificentissimam in ipso fere urbis umbilico, summo editi clivi dorso magnis sumptibus impositam; unde non modo se ipsam quantacunque est, omni ex parte prorsus intuetur, sed etiam prospectum ad feracissimos colles, vineis et olivetis atque aliis frugiferis arboribus vestitos (qui cum a tribus partibus in amphiteatri formam complectuntur) et ad procul remotas totius provinciae partes longissimum præbet quasi in bonis suis exultans, ostentabat. Cui hoc lemma subscriptum fuit: IMMOTA MANET. Antes quoque, ac testudo fornicis ad ostium ejusdem fani versus Occidentem solem, qua est aditus a vico Gratiano lauro cum baccis hædæraque corymbiphæra culti atque exornati erant, in fornicis autem centro Grimani insigno fuit, virenti corona de more circumdatum. Huic vero ostio extra crates ferreas e regione positus respondebat arcus sublimis magnoque artificio factus et elaboratus, cui pro fornice supra limen superum, in modum tympani trigonali forma magnum fastigium injectum cuspidatum erigebatur. Columnæ ex asseribus compositæ virente musco vi glutinis appaecto totæ contectæ erant, a summo ad inum aureis discurrentibus limbis ad oras excultæ omnium oculos atque

animos exhilararunt, quo genere instructus ipsum etiam fastigium apparatus fuit: in ejus umbilico muliebris imago virginali habitu amicta, cui pro calantica, turrata arx Utinensis capiti insidebat, canistro vimineo, quod ambabus manibus sustinebat multas rosas et alios diversi generis flores, pluraque odoramenta porrigere videbatur cum hoc dysticho

ACCIPERE PRAESENTIS POPULI DONARIA PRAESUL
INCLYTE TURRA ROSAS CINNAMA COSTA ANIMOS

In porta turris interioris vici Gratiani, modo solito lauro atque haedera et myrto convestita ad renovandam veterum Grimanae gentilitatis clarissimorum virorum memoriam in supremo fornice sex insignia Grimanae domus argento, et aliis vivis coloribus expressa, atque longo versicoloris fasciae vinculo aretissimis nodis sic inter se apta et colligata, ut unum corpus efficerent affixa sunt, singulisque sua nomina subscripta. In edito eorum fastigio:

ANTONII GRIMANI VENETI PRINCIPIS

praestantissimi insigne positum cornebatur. Cui a dextris subiectum erat insigne

DOMINICI GRIM. CARDIN. ET PATRIAR. AQUIL.

a sinistris

HIERONIMI GRIM. S. MARCI PROCURAT.

Ea vero est aedis Marciae procuratio ut semel obtenta non nisi cum vita dimittatur: qua in illa inclyta Repub. nulla major post serenissimum Principem dignitas, nulla auctoritas excellentior habetur: ad quam non nisi prudentiae et sapientiae gloria praestantissimi viri et longa multarum rerum experientia instructi, primates deligi consueverunt. Ab inferiori parte in medio fuit insigne

MARINI GRIM. CARDIN. ET PATR. AQUIL.

ad dextram

MARCI GRIM. PATR. AQUIL.

et ad sinistram

VICTORIS GRIM. D. MARCI PROC.

quibus versus hic subscriptus legebatur.

MAGNANIMI HEROES NATI MELIORIB. ANNIS.

Ad iconem domum Crucifixi in vico Gratiano qua parte via Pretoria, Graeci Βασιλική dicunt, deflectit ad S. Spiritus arcus visendi operis ac magnitudinis materiatura fabрили uno fornice excitatus est, totam viae latitudinem explens, et summo vertice ad ipsa domorum tecta pertingens. Supra fornica parata et ornata insignia Grimanae et Capelliae domus atque hujusce Civitatis affixa erant sub quibus hoc elogium inscriptum visebatur :

IOANNI HIER. F. GRIMANO PATRIAR.

AQUILEIENSI

PRINCIPI NOBILISSIMO

UTINENSES

OB MERITA EIUS.

Domus autem Antoninorum laureis atque hederaceis encarpis, pexisque coronis hederæ et lauri frondibus singillatim atque artificiosius inter se vinctis, insignibusque Grimanae ac Barbarae familiae tota vernabat; cuius amoenissimus aspectus ingredientum animos plane delinire atque exhilarare videbatur, nihil enim praetermissum est, quod facere ad elegantiam et splendorem iudicatum fuerit. Ostia fenestraq; singulae viriditate atque amoenitate letitiam hilaritatemque demonstrabant. Principem domus janua muniant praecaltis stipitibus sabinae ramis convestitis super imposito hemicyclo iisdem ramulis exculpto, in cuius centro magnus clypeus argento atque cinabari formatus sertoque honorifico coronatus impositus est: qui in duas aequales partes secundum longitudinem ad perpendicularum dissectus, a dextra parte insigno Grimanae familiae, a sinistra vero Barbarae gentis continebat. Quibus hoc distichon majusculis literis scite pictis inscriptum est.

DUM GEMINI PASTORIS OVES SOLERTIA PASCET

A CANIS FUERINT OMNIA TUTA LUPIS.

Supra ostium caenationis Antistitis aliud distichon eadem litterarum forma sub Grimano insigni ita legebatur.

QUIS GRIMANE TIBI PASTOR SE CONFERAT, ULLUM

SIVE LAVARE VELIS PASCERE SIVE GREGEM

Ostio quoque caenaculi Barbari adjutoris sub illius insigni distichon hoc superimpositum est :

BARBARUS ABSENTIS GRIMANI MUNUS ORIBIT
AUSPICE GRIMANO BARBARE SUME PEDUM.

Sub alio insigni Grimano scriptum fuit

PRISCA SUUM NOMEN QUAM LONGUM AQUILEIA TENEBIT
TAM GRIMANE TUA HIC FAMA SUPERSTES ERIT.

Alibi sub uno scuto duo insignia complectente, nimirum Grimanum et nostrae Communitatis, aliud distichon hisce verbis factum apparebat

OMNIUM EGENA TIBI QUID DEM MODO NATA PARENTI
DIXERAT ILLE DABIS OMNIA DIXIT AMANS.

Alius elhypous in eisdem aedibus alibi videbatur, qui in duas itidem partes ex aequo divisus duo insignia Grimanum videlicet ac Barbarum comprehensa continebat et sub eo hi duo versiculi scripti erant :

MONSTRA LICET RINGANT HORRENDUM MARTIA NOBIS
SEPTA DUCIS GEMINI MUNERE TUTA MANENT

Sub alio item insigni familiae Grimanae in ejusdem domus coenationibus alicubi hoc etiam distichon conspiciebatur :

NE MALA VICINI CONTAGES LAEDAT OVILIS
PATRIS GRIMANI PROVIDA CURA FACIT

Et alibi sub alio hi versiculi fuerunt :

NESCIS QUA SIT ITER CONVEXI AD LIMEN OLYMPI
PRAESULE GRIMANO SEMITA TRITA DOCET.

Alicubi etiam eleganter figuratum complurium pastorum consessum aspexisses, qui intra anaoni prati viriditatem collecti serio de multis rebus inter se colloqui videbantur; ab altera vero parte alia pastorum manus prodibat, horridus singulis aspectus et tristis, torva et ardentia lumina, ora distorta, buccae tumentes, eruentae manus, et ut ille ait, Tristo, supercilium furiosus vultus, et acer, quos jam in pratum ingressos illuz, ubi caeteri sermonem conferebant inter se iter ire velle

apparebat. Ex illis tamen unus omnium maxime honorabilis ac verendus assurgens a se expellere, exterminare, ejicere his prope verbis hosce videbatur :

QUID MIHI VOBISCUM EST SILVARUM DEDECUS INGENS
TURBA PROCAX VETERUM SOBOLES MALESUADA GIGANTUM
MORBOSI PECORIS CUSTOS MORBOSIOR IPSA.

Non cessabant interea redemptores aedificiorum strenue opera promovere, quamquam sub dio qui aedificabant continuis imbribus qui per multos dies creberrimi fuerunt, impediabantur. In templo, chori sedes patefacta est, aliquot passus extra sacellum pavimento producto: et corpore B. Bertrandi Patriarchae, quod haecenus marmoreo sepulcro conditum magnam sacelli partem cum multo sacerdotum et cleri incommodo occupavit, in sacellum finitimum D. Francisco sacrum transportato. In locum quoque mensae asseritiae, qua huc usque pro altari sunt usi, ea remota, lapidea suffecta est. Extra sacellum fabrica cum scalis undique columnellis apte formatis munita, et exornata fuit. Suggesta duo ampla et honorifica, recitandis Evangeliiis, atque Epistolis assignata, columnis ad arae cornua positae affixae sunt, decentibus locis Antistiti Adjutori et Propatriarchae sellae accomodatae. Imagines omnium divorum spongiis detersae atque illustratae: demum parietes omnes extra sacellum ab ino ad summum fere tectum ex omni parte usque ad capsas organorum tapotibus, parapetasmatis, textilibusque picturis obducti, et ornatu splendidissimo instructi, ita ut ad elegantiam et magnificentiam nihil prorsus deesset. Oratores etiam consilio hoc Antistitis intellecto, ut ex sententia res omnes paratae compositaeque sint, quotquot in urbe adfuorunt in unum locum conveniunt; absentes per litteras accersunt, saepius inter se colloquium faciunt, cives et asseclas, qui sese honoris causa comitentur invitant, anteaambulones comparant, illosque cultu ad Grimani insignis imitationem colorato muniunt atque convestiunt demum quidquid parato opus est parant. Quumque aliquot ante diebus tam Sexviri provinciales, qui regionis publicas res in totius provinciae Sonatu (vulgo Parlamentum dicitur) procurant; quam Collegium patrum Ecclesiae Utinensis in Sanviti oppido Patriarcham honorifico salutassent atque illi quidem per Cittadinum Fratinatem civem nostrum, virum natalium splendore et multarum rerum cognitione, et scientia apprimo

clarum, atque unum e Sexvirorum ordine; qui ad III non. Novembris cum magna equitum turma profectus, egregie apud Antistitem suum munus explevisse perhibetur.

Pro patribus autem Octavianus Pertestannens Canonicus itidem civis noster, vir cum sacris, tum profanis, et humanioribus litteris atque ad jus etiam civile pertinentibus doctissime eruditus, generis-que celebritate insignis, cum Aloysio Valvasonio illius etiam Collegii Canonico VII. Calend. Novembr. cum laude suum pensum absolverant. Urbis oratores demum VI Id. Novemb. cum longa equitum caterva per imbrem Utino mane digressi sunt, eo animo ut illo ipso die iter suum, quam longum est, emetirentur, et Sanvitum, quo ire intende- rant pervenirent etiam si inbrica tempestate distenti Quadrivium transgredi nequiverunt; eo igitur in loco nocte illa morati postridio summo mane cum inde discossissent, hora meridiana tandem ad San- viti oppidum magnis et assiduus imbribus verberati, perducti fuerunt. Numerus fuit totius comitatus equitum centum et quinque, qui prius quam in oppidum ingroderentur, ordinante ac dirigente nobili ac strenuo juvene Ioanne Antonino, qui quod in Gallorum Regis, atque aliorum Principum aulis versatus sit, quo tempore bello superiore Belgico sub Alexandri Farnesii Parmae et Placentiae Principis ductu et imperio sua pecunia equo meruit, navali quoque praelio quod cum Turcarum Imperatore conjunctis armis Christiani Principes annis su- perioribus commiserunt interfuit in quadriremi Duoda Centurio desi- gnatus, rei bellicae laudem sibi comparavit hoc ordine instructus est. In eo porro equitatu buccinatores quatuor fuere cultu quidem nostrae Communitatis insigni concolore amicti, taeniis autem, sive fasciis sericis candidi, rubrique coloris mixtim circumfusus ab humero sinistro ad latus dextrum praecineti, qui equitatu universo pari gradu prae- ibant. Eos turba omnis ministrorum subsequabatur, qui terni seriatim debito locis interjecto spatio equitabant eodem ordine terni succede- bant ad triginta equites patritii e junioribus qui tunc in eo comitatu fuerunt et post eos solus insigni equo vehebatur Ioannes Antoninus quem supra memoravi, mox tam cultu quam equitatu splendido in- structi bini incedebant octo Oratores inter quos etiam *Hieronymus Antoninus* fuit, nam Antonio Manino subita febre correpto, et ita domi detento, ipse Antoninus illius locum Septemviris voluntibus atque decernentibus occupavit; quibus Circumpedes sui, quo dictum est

habitu albi rubrique colorum vestiti latera cingebant ultimo loco reli-
quus omnis comitatus equitum plus minus XXV insequabatur. Hoc
igitur ordine ad longum tubarum cantum oppidum inierunt ejus
populus tam buccinarum clangore, quam equorum quadrupedantium
sonitu aedibus evocatus, in forum jam frequens concurrerat. Illuc
Oratores cum pervenissent ad aedes Ioannis Iosephi Altani ex Co-
mitibus Servaroli, viri comitatus ac munificentia laude praestantis e
ejus humanitate Septemviri eas prius in usum suorum Oratorum
facile per litteras impetraverant, deslexerunt. Hic autem illorum
praecipua sedes fuit, nam aliis etiam aedibus usi sunt (priores enim
ad eam multitudinem capiendam impares videbantur) quas Io. Carolus
Savornianus, illustri genere juvenis ac benignitate incomparabili Sep-
temviris flagitantibus humanissime permiserat. Ubi igitur ad januam
perventum, qui praecesserant equites, hinc quidem patritii juvenes,
illinc autem tota ministrantium manus longa serie dispositi ante
aedes constitere; perque medios procedentes Oratores apertis capi-
tibus honoris ac reverentiae causa, exceperunt et in atrium ingredi
atque in impluvium penetrare siverunt, tubicinibus continuo lactis-
simo cantu interim concinentibus. Ipsa vero aedium facies in ostiis,
in fenestris et ubicumque id comode fieri potuit, tota protecta erat
laureis hederaceis atque myrteis ramis. Insignia quoque *Sixti V Pont.*
Max. Grimanae domus, urbis Utinensis, et ipsorum etiam Oratorum,
suis locis disposita et apte collocata fuerunt, ita ut multum elegantiae
et magnificentiae spectantibus praeseferre omnia viderentur. Ascensis
scalis ad primam contignationem cum Oratores equis dimissis perve-
nissent, omnia parata inveniunt: et e vestigio comitatu universo
sua quique diversoria tum in hisce aedibus, tum in Savornianis quae
non longe absunt, assignata ac distributa fuerunt. Hic Oratores
statim Ioannem ipsum Antoninum cum aliquot ex Comitibus et mi-
nistris allegant, qui Patriarcham de illorum adventu doceat, eidemque
significet, eos ad ipsum civitatis nomine salutandum, et mandata
quae ab ea ad illum habebant, exponendum semper ad illius prae-
ceptum praesto fore.

Renuntiat Patriarchae verbis Antoninus, charissimum illi eorum
adventum contigisse, quos tum illorum causa, tum ipsius urbis a qua
veniebant, multo magis quam libentissime semper visurus erat; sua-
dere tamen uti prius sese colligant, corpusque recuperent, ac resol-

vant saltem aliqua ex parte ab incommodi itineris labore confectum; offerroque illis ultro omnem aedium suarum commoditatem, de hora autem ad eos audiendos constitutione, faceret deinde eos paulo post certiores. Vix quantum a Patriarcha accepit reddiderat Antoninus, cum aedes ingressus, et se coram Oratoribus sistens Bernardinus Beltramius Canonicus Aquilejensis Antistitis a secretis arcanis, vir doctrina, pietate, religione ac fide tam insigni ut ad ea nihil accodere posse videatur, dixit se ex Antistitis praecepto illic adesse, ut ipsos illius nomine invisat, atque denno quidquid, domi et foris est, in eorum commodum et beneficium deferat, tempus Antistitis salutandi ipsi per se sibi statuunt, is enim et illo ipso, et postero etiam die, et quandocumque illis commodius ovadet se praesto semper futurum pollicebatur. Statuerunt igitur ibi pari consensu ut ad hoc officium praestandum hora ejusdem diei xxii dicta sit. Ceterum cum turbidum maxime atque inumite esset caelum jamque aer in pluviam solveretur, de prandio rursum Beltramius Oratores convenit, monetque eos Patriarchae verbis, ut si videatur inserviant tempori et se domi contineant remque differant in posterum mane. Non est tamen visum Oratoribus horam jam constitutam mutare, quod tempore Sanvito discedendi coaretari Patriarcham intelligerent. Neque vero hic praetermittendum duxerim, tam in priore quam in posteriore congressu cum Beltramo habito, fuisse ab eo clarissimorum titulo, Oratores honestatos; quod quidem cum saepius iteratum fuerit, non casu evenisse, neque temere et imprudenter viro gravi et negotiorum aularumque expertissimo et diligentissimo exeidisse putandum est; sed mihi quidem verisimile, Patriarchae jussu factum, videtur, qui hoc etiam nomine civitatem, in ejus Oratoribus, honore amplissimo ornatum iri voluerit. Salutatum igitur Patriarcham Oratores ad horam destinatum perrexerunt atque hoc ordine progressi sunt: Praeibant primum quatuor tubicines in locis appositis lituos inflantes, post eos octo circumpedes atque anteambulones ibant amicti pannis colore Grimani insignis referentibus; his bini succedebant o patritia juventute quatuor et viginti asseclae sericis induti vestimentis, quorum etiam nonnulli aureis spirulis, collaribus exornati erant, tum eodem modo bini incedentes Oratores subitant, jurisconsulti quidem indumentis talaribus holosericis villosis, sagisque ac pileolis ex eadem materia compositis tecti, ceteri vero itidem sericis amiculis exculti, reli-

guus deinde comitatus cum quo se magna oppidanorum multido conjunxerat incedebat. Singulis autem tanta cura fuit, animorum, suorum generositatem ostentandi, tantusque ardor ex omni parte urbis magnificentiae respondendi; ut licet humor pluvius de coelo missus incedentibus magnum afferret incommodum, nemo tamen ex ois pallio, aut lacerna aliqua vestes sericas contegero dignatus sit. Ad patriarchicum palatium cum pervenissent ab Antistite his obviam cum Barbaro Coadiutore, qui eo die Venetiis illuc accesserat, et aliquot aliis patritiis viris extra cubiculum egresso benigne atque humaniter excepti sunt. Ubi vero Antistes assedit Alphonsus Ballogradus I. C. ingenii acuminis atque solertia memorabilis qui praeter jus civile, ob cujus scientiam ab eo in aliquot muneribus publicis et magistratibus, quibus laudabiliter perfunctus est demonstratum, ubique celeberrimus habetur, elegantiorum quoque litterarum nitor est maxime ornatus, Hetrusco sermone illustri quidem illo ac perpolito, quem ego utcumque potero, vertere conabor, in hanc sententiam dicere exorsus est.

Civitas Utinensis, Patriarcha illustrissime omnique cultu atque honore dignissime, quae in omni tempore manibus pedibus noctesque ac dies enixo conata est, clarum specimen praebere cum summae in te observantiae, tum ejus quod optime decet filiam, studii atque benevolentiae maxime vellet, isto tuo in hanc provinciam felici introitu, quo sibi quidquam neque jucundius neque optabilius evenire potuisset testatur, dari sibi, uti tota ab ipsis propemodum commota atque excita fundamentis huc per se concurrere teque accendentem excipere, ac praesentem colere et revereri potuisset. Quoniam tamen ea res pluribus de causis et difficillima, et maxime impedita est, ne ponitus factu impossibilem dicam, quum voti sui compos, sicuti cupiebat fieri non possit, id praestare constituit ea ratione quae in proclivi est, quoque posse effici et natura et negotii ratio patiatur. Itaque cum hosce collegas meas viros omni laude praestantes neque ipsum cum eis delegerit legatos et ministros suos, tuique nominis observantissimos, nobis publico decreto mandatum dedit, ut in eo operae nostrae vicaria fide supposita, suisque partibus susceptis huc te suo nomine conveniamus, tum hujus officii faciendi gratia, tum uti suae in te pietatis atque perpetuae constantisque voluntatis ac studii praeclarum tibi demus testimonium. Tibi illa ipsa civitas, Antistes praestantissime, mirum in modum gratulatur; sed adhuc

vehementius ipsa sibi in sinu suo gaudet, quod Sixtus V omnium Pontificum maximus ejus suprema certaque providentia et justitia ex hominum calliditate atque calumnia falli quidem ad tempus potest, in perpetuum nequaquam potest, ea tandem multa cum laude tua nostrique immenso beneficio, impedimenta subduxerit, quae te etiam invitum hactenus absentem retinuerunt, tuoque ad nos adventui cum summo omnium nostrum moerore obstiterunt, moramque intulerunt. Imo dupliciter gratulatur, et gaudet, quod ille, quae ejus est sanctitas et beneficentia, ea actione qua votis nostris hac in parte accumulatissimo, et liberalissimo satisfecit, minime contentus, quo nos pleniori demereretur obsequio et ad supremum fastigium omnis plene felicitatis eveheret, eodem tempore, tuum potissimum consilium secutus decreverit laetitiae nostrae causas duplicare, et ad priorem gratiam alteram quoque gratiam adiungere et coacervare; dum nobis de novo Pastore consultum atque prospectum voluit tibi quoque de tali socio, et particeps amplissimi istius muneris et illustri loco sitae dignitatis, et auctoritatis tuae; qui pro summa ejus prudentia et virtute tibi maxime perspecta, proque morum aequitate, atque integritate, vitae innocentiae, rerum omnium rariorum, et magis excellentium universali cognitione, proque ceteris illius nobilissimis, et singularibus animi dotibus dignissimo poterit per omnem aetatem tuam personam sustinere, et repraesentare, eumque Deo visum tibi etiam in ipse dignitate succedere. Quare eadem civitas tot gaudiorum voraginibus pene submersa dum tui intra se ipsam tamquam in propriam sedem ac domicilium, omni quo decet submissionis genere excipiendi et complectendi miro flagrat desiderio haeret etiam atque etiam in ea cogitatione incerta, atque suspensa qui possit extraneis signis et argumentis intestinas omnes ac secretiores cordis sui latebras atque recessus evidentissime tibi ante oculos ponere. Meminit illa quidem se anteactis temporibus a te fuisse innumeris gratiis et favoribus aucta, aliasque tum plures, tum ampliores, inspecta benignitate, ac munificentia tua, sibi in posterum concessum iri sperat. Nam dum perpendit et cogitat te genus ducere ab illustrissima ac serenissima gente Grimana, quae praeterquamquod inter majora ac splendidiora lumina recensetur, quibus illustrari contingit invictam illam, et memoria saeculorum omnium gloriosam Venetorum Remp. e cujus acquissima et moderatissima administratione et imperio omnis nostra

quies ac felicitas manat, atque initium ducit, fuit etiam per tot amplissimos Pontifices, qui in ea floruerunt praecipuorum decorum et privilegiorum nostrorum effletrix, et conservatrix, eadem nostrae civitas non potest sibi non polliceri et pro certo habere, te quoque, qui ei natura dominus ortus es, dignitate Patriarcha et Pastor effectus, voluntate vero et arbitrio defensor, ac propugnator omnibusque modis beneficus et salutaris existis; non tantum majores et superiores tuos viros amplissimos, quantum te ipsum tuasque jam transactas ac praeteritas actiones emulando, sui post haec etiam gravem curam susceperunt, deque rebus suis, privilegiis et ornamentis vehementer sollicitum fore, eo animo ut quoad ejus fieri possit, adaugeantur atque amplificentur, quo posteris vice testimonii inserviant singularis et incomparabilis tuae in se liberalitatis et munificentiae. Defert ipsa etiam e diverso, tibi Princeps illustrissime, omnes fortunas suas tam publicas, quam privatas, et non fortunas modo sed ipsum etiam sanguinem, sed ipsam etiam suorum civium vitam, et quod adhuc majus est, ejusque animos ac voluntates in obsequium tuum, mandatorumque tuorum obedientiam expeditissimas ac pacatissimas, sicut illi convenit civitati, quae de verae pietatis religioso cultu nunquam deflexit; quaeque Grimanum nomen in omni aetate sanctissimo coluit et observavit.

Placeat humanitati tuae, Pater benignissimo (te obtestamur atque obsecramus) illi primum hoc munus quod a nobis illius nomine praestitum est, alicui gratiae apponere: illudque certum atque compertum habere, a corde orationem nostram nulla in parte discrepare, hoc uno dempto, quod non satis exequi verbis possumus illud studium et amoris ardorem, quod infixum animis cordibusque alto insitum tenemus, tui semper colendi et venerandi: nostrarumque mentium sensus animorumque motus, et cogitationes omnes tibi, tuaeque voluntati et arbitrio omnibus in rebus et horis subjiciendi atque supponendi. — Haec Orator urbis nomine graviter locutus est, dumque loquebatur, ab omnibus benigne et diligenter est auditus. Cui cum dicendi finem fecisset, humanissimo respondens Patriarcha dixit: quod sicut in humanis istis amoribus et benevolentis quarum constat multa esse genera, nullum neque efficacius, neque naturae magis consentaneum genus inveniri, aut dari potest, quam sit illud, quod parenti cum liberis intercedit: ita credere par est tantum hoc ab illo

superari, quo aequus Antistes, et Pastor populum, ac gregem suum amat et fovet, quanto rebus quae sensu reguntur, eae quae spiritu gubernantur, potiores omnino ac nobiliores esse debent, et pluris semper ab omnibus faciendae. Unde colligere et persuadere sibi poterat civitas Utinensis, imo pro comperto habere, se fuisse omni tempore ab suo Patriarcha in dilectissimae filiae loco habitam; nam ipse quoque certo sciebat, ab ea illiusque nobilitate ac populo universo in amore sibi egregie responderi; id quod ex multis argumentis ante hac evidentissime cognoverat, et multo magis hoc tempore tamquam ea quae oculis cernuntur, aperto perspieiebat, cum nullis sump- tibus parens ad sese legationem tam eximiam atque magnificam destinavit, suumque adventum ab omnibus intelligat tantopere desi- derari. Cui desiderio ipso quidem multo ante libentissime satisfecisset, nisi a variis ac inconstantibus rerum humanarum eventis sua consilia fuissent disturbata atque eversa. Atque hoc in loco ipsos Oratores atque universam civitatem rogavit ut *Deo Opt. Max.* continuas prae- ces effundant pro *Sixti V* Pontificis maximi defensione et conserva- tione; quo praesidente et administrante pro ejus summa aequitate et justitia, proque optima in rebus omnibus voluntate dicebat Christianam Republicam jure dici atque haberi posse beatam. Addidit praeterea, esse merito urbi nostrae quamobrem de electione Coadju- toris et successoris suis, magnopere gauderet; habitura est enim optimum Antistitem; qui cum divini cultus et Christianae pietatis studiosus semper fuerit nihil unquam pretermittit quod ad suum officium et curam graegis sui pertinere videatur. Quare illum quoque civitati commendabat affirmans illam pro meritis ab eo semper et amatum, et aestinatum iri. Ad extremum dixit, inter civitatem et Grimanam familiam tot amoris et charitatis indicia extare, ut ad illius explicationem nulla plane alia probatione opus sit, obtulit nihilo- minus sicut ante hoc nullam augendae et ornandae urbis occasio- nem praetermisit, ita modo, et in futurum semper vestigia majorum suorum ingressum praesertim vero patrum et fratrum, quorum optima in eam urbem voluntas ad se quasi haereditario jure venit, ad omnem illius amplitudinem et ornamentum semper paratum fore. Subiecit demum se libentissimo praesentes Oratores videre et tamquam pri- vatas, et tamquam publicas personas referentes quibus omnem suam operam deferere et velut Antistes atque Pastor, et velut pater atque

amicus. Cumque alia permulta in eam sententiam diserte, atque humaniter dixisset, surrexit, et manu Oratoribus porrecta, secum eos in conclave, et intimum palatii recessum adduxit, ibique jucundissimis colloquiis detinuit usque ad vesperum. Postero die, sumpto jam prandio, ex oppido lectica digressus est ab Oratoribus et universis fere oppidanis deductus, atque ea nocte in Quadrivio quievit. Sed antequam Sanvido discederetur, ex oratorum voluntate, ne qua in re dignitati suae defuisse viderentur, ad buccinae cantum propositum et promulgatum edictum est: si quid cuiquam aut ipsi, aut illorum familia deberet, cui deberetur, is rem ad ipsos aut eorum oeconomum et quaestorem deferret, statim enim unicuique sua pecunia curaretur. Mano sacris rite procuratis, et cibo sumpto e Quadrivio discedens ab equitibus aliquot Sandanielensibus ad XL numero qui illi obviam sunt facti salutatus est; et priusquam ad urbis portas accederet XX fere equites e Colloretana familia sese illi comites addiderunt.

Itaque ad III Iduum Novembris diem D. Martino sacrum, quem diem a Deo precor, ut et ad Sixti V Pontificis Maximi, atque Imperii Veneti salutem in perpetuum conservandam et ad incolumitatem Antistitis nostri numerumque annorum prorogandum, et ad nostram felicitatem firmandam, stabiliendamque illuxisse patiat, hora XXII IOANNES GRIMANUS Patriarcha noster amplissimus Divis hominibusque plaudentibus civitatem ingressus est. Venit is lectica vectus ad ipsam usque aediculam D. Roehi ubi lectica egrossus a PETRO CARPELLO Ioannis Equitis ac senatoris illustrissimi filio, viro clarissimo ac praestantissimo, provinciaeque Praetore integerrimo, MARCO ANTONIO ZENO eorum Praefecto (Minischaleum vocant) et BARTHOLOMEO CELSO Quaestore. Item Ioanne Comino I. C. Othelio de Otheliis I. C., Francisco Masero, Francisco Pavonio, et Petro Thursio Septenviris, qui paulo antecum Ioanne Paulo Pernumia Praetore, Ioanne Bapt. Dedo rerum capitalium Quaesitore Iurisconsultis excellentissimis, ac Orlando Orlandino scriba Praetorio fidelissimo, atque ornatissimo, cumque magna civium equestrium manu ex urbe venienti obviam prodierant et sese in ipsam aedem receperant, alacriter exceptus est et laetantibus atque erectis animis consalutatus. Nam Fulvius Hercolonianus et Franciscus Thiussius e Septvirorum numero, expediti in equis ab hoc loco adhuc longius Antistiti accendenti cum FILIPPO CONDULMERIO

Comite Sammartiniano, Foro-Juliansium pro ordinibus militum Tribuno, ac toto equitata, honoris causa obviam processerant. Post mutuas salutationes Antistes pedibus in aediculam sacram adivit ibique genibus provelutus aliquantisper Deum religiose veneratus est: mutatisque vestimentis Pontificia ornamenta suscepit, supparum o bysso tenuissimo et candidissimo compositum, trabeam praelongam cum syrmatō et cuculione e texto serico undulato purpureo confectam et pallae pellitae eiusdem materiae superiniectam; cui itidem praeter cuculionem causia molochino, sive potius hyacinthino colore caput obligabat. Interim Ioannes Bottanus Utinensis libellio, et cancellario Patriarchae ordinarius scriba vacuum praetulerat, stiteratque Asturem equum niveo colore scutulato tinctum, et veste serica florulenta concolore, ad pedes usque demissa, et totum plane corpus obtegente sumptuosius instratum, quicum Antistiti ex aedicula egredienti statim praesto fuit; datisque illi in manus habenis, stapedisque dexteri incurvus utraque manu loris enixe contentis eidem facilem ascensum, commodumque procurabat. Continuo Antistes, pede in stapedem inserto manuque sinistra surrecto ephippii cono, summoque strati fastigio implicita, per sese strenue in equi costas sublatus est. Cum Antistite in equis erant aliquot e Septemviris, et ceteri plane omnes. Praetor cum Miniscalco et Quaestore ac Ioanne Comino Septemviro rheda tribus albis equis iuncta vectebatur; reliqui Comini collegae partim carpento, partim equis ut dictum est insidentes subsequabantur. Dum haec autem ad aedem D. Rocho sacram extra urbem geruntur, Oratores in urbem invecti, ab equis cum descendissent, cultumquo equestrem deposuissent, omnes fero sagis, indumentisque holosericeis heteromallis amicti, quibus otiam Iuriconsulti quidam ex eadem materia togas demissas, et ad tallos usque excurrentes caeteri vero penulam aut sericam holoserico villosa suffultam aut lanceam superinjecerant, gravibus ex auro monilibus o Iurisprudentum collis ornatus et decoris gratia in pectore dependentibus, paulo post urbo pedibus egressi, rursus equo insidentem, pedetentimquo ac molliter adventantem Patriarcham sub umbellam excipiunt. Umbella quae commode posset deferri, neve qui portabant iniquo pondere gravarentur, in hanc unam causam consulto fabrefacta est, o texto quodam serico candicante, lineis argenteis illuso, quam fimbriatae et sumptuosae taeniolis circumvestitae ex eodem genere texti laciniarum

undique pendulae, alarum in modum praecingeabant. Hic Iureconsulti torquati, et quo dictum est modo splendidius instructi, habita aetatis ejusque ratione ad equi latera dextra et sinistra pedibus constitere. Collegae ceteri umbellam scipionibus affabre efformatis suspensam gestabant. Substitit Antistes paulisper in media via, dum multa monachorum series, quae ex omnibus urbis caenobiis cum sanctae Crucis vexillis obviam longo ordine, et celebratissima supplicatione egressa erat, intro conversa regrederetur; nam spectandi avida multitudo, quae non editos modo margines agrorum obsederat, sed totam viae planitiem usque ad aediculam, quam supra commemoravi, possidebat, atque ab omni parte sese temere objiciebat, incedentibus aditum obstruxerat et progrediendi facultatem adimebat. Porro tanta vis populi omnis generis o portis sese ad spectandum effuderat, uti tota urbs prope suis convulsa sedibus ad salutandum et ad venerandum suum Antistitem processisse videretur. Quid autem habet admirationis, tali viro advenienti obviam processisse quamplurimos: cum nemo unquam jam diu fuerit in tota urbe nostra tam ineptus consilii et rationis qui sibi et universae civitatis ex illius praesentia supremum decus et incrementum omniumque rerum affluentiam ac sempiternam felicitatem non polliceretur? Is est enim IOANNES GRIMANUS (hunc autem saepius honoris et amplitudinis causa nomino) qui prudentia sua ac multarum rerum experientia optime novit, quid in tota vita potissimum expetendum, fugiendumque homini sit; qua ita exaudivit ingenii aciem, ut quaecumque illi offerantur, statim possit, delectu facto, bonorum et malorum scientiam et cognitionem habere. Tanta vero est animi moderatione et gravitate, tanta auctoritate et gratia, tanta bonitate ac beneficentia, tanta demum ingenii facilitate ac lenitate, ut cum de multis saepius quam optime sit meritis, nomini vero unquam injuriam fuerit, proborum hominum nullus omnino est, cui istaec perspecta sint, qui cum non in oculis ferat seque ab eo diligi non vehementer exoptet. Quo autem loco illud haberi debet, quod in maximis etiam occupationibus, ab eo nunquam intermittantur studia doctrinae. De fortitudine vero et constantia quid attinet dicere cum unusquisque per se ex superiorum temporum eventis et actionibus certissimum accipere argumentum possit? Dicerem de sapientia, de justitia, de magnificentia, de religione; ceterum haec non sunt huius loci atque temporis. Quare finem faciam cum illud addi-

dero, nos, imo provinciam totam imo totam hanc Dioecesim pro tam singulari, ac prope divino beneficio, quod hoc tempore apud nos collocatum est a *Sixto V* Pontifice tam optimo quam maximo; ejus potestas proxime ad Dei immortalis numen accedit, a summo illo Pontifice quo nec Christianorum Respub. nec orbis universus post homines natos quidquam prudentius aut sanctius vidit, tantum illi, atque ipsi sanctae sedi debere; quantum non capere cogitando cujusquam animus possit. Qui cum primum clavum tanti imperii, cui divino numine praepositus est, tenere, et Christianae Reipub. gubernacula tractare caepit, quasi nihil aliud esset, quod in rerum tanti ponderis administratione gereretur, in hanc unam praecipue curam et cogitationem acrius, graviusque incubuit; ut cum de optimo, consultiissimoque Pastore nobis alias optime provisum fuerit ex illius tandem praesentia fructus laetos et uberes caperemus. Sed illuc unde huc declinavit recurrat oratio mea. Prodiit Collegium patrum templo maximo Utinensi addictum cum clero ejus universo, antequam pompa in urbem ingrederetur, singuli tuniculas linteas induti ritu sacerdotali, patribus solitum etiam humerorum ornamentum, Canonicaeque dignitatis insigne, Graeci ἐποχῆς, nostri almuciam vocant, accesserat; quumque singillatim Antistitis genu fuissent exosculati recipientes sese, deque via decedentes caeteris locum dabant. Procebat interim pompa, donec ad portam demum ab Antistite inter confortissimam hominum multitudinem perventum est. Hic aderant Patres ecclesiae Aquilejensis et cum iis *Paulus Bizzantius I. C.* Episcopus Catharensis Propatriarcha, qui Antistitis adventum praestolabantur; appropriquanti statim factus est obviam *Paulus Teupolus* Collegii Aquilejensis Decanus, vir et animi candore et vitae integritate sine controversia spectatissimus, qui more majorum obtulit illi crucem argenteam deosculandam.

Illud hoc in loco in commendationem modestiae et aequitatis animi Patrum Ecclesiae Utinensis adjicendum videtur, quod licet antea Patres ipsi pro composito, ut dicebant habuissent ipsum munus porrigendae Crucis Antistiti osculatur, et caetera omnia praestandi quaecumque a quolibet Collegio Antistiti primum in ejus urbem ingredienti praestari consueverunt, ad sese cum ex veteri, ac communi omnium gentium instituto, tum ex receptis sacrorum Canonum sanctionibus pertinere; tamen ne quid sua causa publicae letitiae detra-

horetur, diminuereturque, non quidquam esset quod Praesulis adventum posset inturbare; cum Praetor et Septemviri sua auctoritate omnia egissent, ut istiusmodi controversia disceptatioque tolleretur, sponte sua in eam sententiam adducti sunt, ut hoc tempore de iure suo decedere maluerint, quo Praetori, Septemviris atque universae civitati gratificarentur, quam suo iure utentes illudque retinentes contentionem ac tumultuum excitandorum causas afferre. Posteaquam urbem inierunt extemplo ingens fragor ex canarum aenarum explosione (Graecis *πυρροῦ καὶ ὀργάνου* dicuntur) quae extra urbem in fossae margine exteriori collocatae fuerunt, auditus est; quod officii atque obsequii genus in excipiendis ac salutandis principibus viris, nostra et superiorum memoria praestari potissimum consuevit. Exinde hoc ordine processum est. Praecedebant quidem sex tibi- cines sex buccinas, laciniis serieis Comitatus Utinensis inscripta insignia continentibus exornatas inflantes, et quatuor qui continuo plausu quatuor tympana feriabant atque ingens post eos trecentorum et eo amplius puerorum turba a Tribunis plebis vicatim collecta quorum singuli, singula vexillula cum insigni Grimanæ domus erecta manibus tenentes Deum confusis vocibus laudabant, nominaque Sixti Pontificis maximi, Imperii Veneti et Grimanæ gentis acclamabant, puerilis hujus multitudinis tres Praefecti majora ferebant signa, quibus itidem inscripta erant insignia Grimanæ, Provinciae Praesidis atque Reipub. Utinensis; parte autem inversa in uno hæc verba legebantur: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. In altero hæc erat inscriptio: *Laetare civitas ecce tibi Pastor et Pater tuus venit*. In tertia autem: *Cognosce tempus visitationis tuæ*. Hosce monachi seriatim bini incedentes consequabantur. Post illos clerus, sacrique ordines Aquilejensis atque Utinensis Ecclesiae sacros hymnos decantantes, promiscue atque indifferenter incedebant, deinde Canonici et IOANNES BAPTISTA PERSIUS Decanus Utinensis, generis ac morum honestate laudabilis; omnium postremi Canonici ac Decanus Aquilejensis cum Catharensi Episcopo Propatriarcha ingrediebantur. Post eos pedibus subibant Patriarchici anteaambulones, et familiares, tresdecimque Apparitores Comitatus nostrae ejus insigni concoloribus pannis amicti, hastasque ferro quod caesim punctumque feriat praefixas gestantes, halabardas vulgo dictitant, atque in equo Baldus Picenus qui crucem argenteam Antistiti praeferebat. Praesules enim quicumque Patriarchali, vel

Archiepiscopali titulo decorati sunt, solemnibus Apostolicæ sedis insignibus id quod neque ipsis quidem Cardinalibus permissum est) cohonestantur, sacrosancto pallii amictu pectus et humeros tegunt, jureque præmittendi vexilli SS. mæ Crucis uti consueverunt. Quamvis autem Antistes noster adhuc pallium adeptus non fuerit, quæ res (quantum equidem opinione auguror ideo forsitan evenit, quod una cum pallio pileolum et purpureum, omni prorsus intercessione sublata mittendum esse Romanus Pontifex acquissimus atque sanctissimus statuerit, ab eodem tamen illi potestas facta est, cum imperio veniendi, atque ita in urbem ingrediendi, ac jure suo utendi, omniaque Patriarchicæ dignitatis munia obeundi, juxta ac si ipsum pallii insigne reipsa consecutus fuisset. Equitabat demum Antistes non longo post intervallo, sub umbella, modo quo dictam est, pedestribus Oratoribus cinctus.

Pone sequebatur provinciae Praeses rheda cum suis comitibus, quos ante nominavi, sedens; post eum Septemviri alii carpentis, alii equis delati, et cum iis Coadjuverius Comes, militum tribunus. Nam *Barbarus* Coadjutor *Salvator Valerius, Julius Grimanus, Pompejus Paccus I. C. et Bernardinus Beltramius*, hi duo etiam Canonici Aquilejenses, hic a secretis ut alias dictum est, illo litium judicandarum jam diu a Patriarcha disceptator constitutus, *Claudius Pugillinus* in Collegio Aquilejensi Vicarius Patriarchicus, omnes doctrinae probitatis ac fidei merito præstantissimi, qui Patriarcham Venetiis primum discedentem, officii causa, consecuti sunt, eumque deducebant; ubi primum is ad D. Rochi lectica descendit deviiis ac transversis itineribus in urbem carpentis vecti, domumque perducti fuerant. Postremo loco cives innumeri, qui in rhedis vehobantur et equitatus universus subsecutus est, quem multi opinati sunt ad numerum esse equitum octingentorum. Omnes autem affirmabant nunquam visos Urini adhuc in unum tot equites conglobatos; ita ut opinione omnium nihil speciosius eo aspectu in urbe videri potuerit. Sed quasi nihil hominum prius fuisset ab urbis portis effusum, tanta intus in fenestris mulierum virorumque multitudo inventa est, tanta ex utraque viarum parte, quaecumque pompa transitura erat, sese copia offerebat ut obsessio itinere semel atque iterum, ac saepius incedentibus præ turba subsistendum fuerit. Populus enim tanti viri aspectu mirum in modum recreari videbatur, neque poterat ab hac spectandi suavitate

divelli: et nisi multitudo ministrorum praeferatas hastas gestantium e medio turbas dimovissent, viasque ab impedimento plebis liberassent et aliquantulum aperuissent, ego quidem toto eo die, atque postero etiam forsitan ab Antistite domum perveniri potuisse minime putem. Perducta ac vecta est pompa per vicum Poscolleum usque ad turrim interiorem, cujus porta penetrata, tum ad sinistram deflexum est in regionem sutorum veteramentariorum, et ad angulum areae Fori novi perventum; unde iterum declinatum est ad dexteram versus Forum olitorium, inde processum adusque angustias regionis pellionum, unde ad conspectum aedium Montis, perlustratis duabus areae costis, per incunabulorum regionem in Forum vetus evasit atque erupit. Interim cannarum magistri tormentis militaribus, quae in area fori novi disposita erant, ignem admoverunt: unde tam horrificus fragor est editus, ut funditus aedes convelli, aut ipsa plane tecta ruere viderentur. Hinc a fronte basilicae (Athenis *πρυτανεῖον* dicebatur) simplici ac directa via ante arcem Contarinam, ubi ducentae plane scelopetarum, sive arcobusorum cannae, concepto igni crepitum ingentem dederunt, ad aedem maximam venimus: ad cujus crates equo cum Antistes descendisset, illo ipso equo, quo vectus fuerat, cum phaleris universis, Oratores Reipub. nomine recipientes Patrum ritu donavit. Sex vero ex ipsius anteambulonibus pro jure suo manibus in unbellam injectis, eam sibi ex veteri instituto, ut agebant, debitam retinuerunt; quae tamen deinde Septemvirorum jussu H. S. MCDXL de illorum manu redempta fuit. Mox cum fanum ingressurus Antistes pedibus ad ostium pervenisset, e vestigio hic adfuit Decanus Aquilejensis, qui intrantem excepit, illico signum pacis praebuit exosculandum, atque ex acerra (*θυσιαστήριον* Graeci vocant) thuris et Arabum odorum suffimenta in os excitavit: statimque Antistes ad principem aram perductus est, Praetore, Minischaleo, Quaestore ac Septemviris, caeterisque Praetoris comitibus illum comitantibus, ubi submissis genibus nudo capite Deum supplex adoravit. Et paulo post rursum Decanus altari inhaerens et ob os Antistitis faciem obvertens suam, ex codice Deum clara voce, respondente clero, laudavit, atque illi totoque gregi ejus fidei credito fausta, ac secundissima omnia comprecatus est. Quibus rite confectis Antistiti fano egredienti statim Oratores post Crucem quae praebat se adjungunt, sese illi usque ad aedes pro anteambulonibus exhibentes, atque ita vesperi domum Antistes in vicum Gra-

tianum est deductus, tympanis ac tubis antecedentibus universoque subsequente comitatu ubi viginti cannarum explosionibus quarto salutatus fuit. Postea bona pars, cum extremum jam tempus diei esset, ad suam quisque domum diverti redireque properavit. Septemviri cum Oratoribus, et aliis compluribus ad basilicam perrexerunt; nam Praetor rheda sublatus jam in arcem ascenderat: huc enim ex Oratorum praecepto, cum stragulis suis perductus fuerat equus, uti eisdem tribueretur. Quibus e schalis auscultantibus Nicolaus Decianus I. C. cum Oratoribus de via: Habetote, inquit, viri praestantissimi, equum cum phaleris et ornamentis suis, quem Patriarcha noster illatus ut hanc civitatem solemnī privilegio Metropolitanae urbis insigniret, et novae Aquilejae titulo more majorum condecoraret, neve quidquam de veteri jure nostro perderetur, hodie cum in eam primum Pontificali apparatus ingressus est, nobis vestro, imo totius civitatis nomine accipientibus liberalissimo donavit. Huc cum nobis adductum curavimus ut quid de eo fieri oporteat, quoque ordine decerni prudentissimo judicio vestro statuatur; calcaria, quod Antistes hodie calcaribus usus non est, nunc ad manum non erant, ideo tradita non fuerunt; quae tamen ne diutius desiderentur se effecturos, sancte nobis illius domestici promiserunt. Ad ea Ioannes Cominus I. C. respondens Oratorum industriam ac diligentiam, qui sibi assignatum legationis munus perhonorifice et cum dignitate civitatis sustinuerint, et confecerint, laudavit; ejusque rei apud patres memoriam sempiternam futuram recepit; ut in eis ornandis, ubi res postulabit, officium suum nunquam desiderari patiantur. Cumque eis civitatis nomine maximas gratias egisset, equumque illius etiam nomine accepisset, jussit eum ad se se adduci, ibique ali, donec super eo alia ratio, consiliumque ineatur. Hisce ita actis, singuli demum, tenebris jam suorbis ad propria concesserunt. Postridie mane Praetor cum Minischaleo Quaestore, Septemviris et magna Iurisperitorum atque Optimatum multitudine, buccinatoribus ac tympanistis de more praecedentibus, editisque cannarum bombis ac fragoribus consuetis, praecedente etiam crucigero, et longa manu juvenum patritiorum, Patriarcham de domo in templum Franciscanorum quos observantes appellant deduxerunt; quo in loco ab ipsomet Antistite res divina sacraque facta est. Ea vero rite peracta quam Antistes indumenta sacerdotalia deposuisset, et ad arae cornu dexterum in ipso sacello maximo

duabus sellis plicatilibus cum Barbaro Adjutore consedisset, Praetor autem Miniscalchus, Quaestor, atque Septemviri et aliquot alii sedes alias occupassent, adstantibus caeteris quibus nullus sessionis locus relictus fuerat, Othelius Septemvir publico civitatis nomine felicem adventum utriquo gratulatus, ingenti frequentissimoquo auditorio Hertruseo in hanc sententiam locutus est :

Aere illud vehemensque desiderium, illustrissimo Patriarcha, atque idem Princeps religiosissime, quo visendi tui, tuique praesentis aspectu utendi ac fruendi abhinc multos annos civitas nostra tenebatur atque anxia et sollicita aestuabat, hoc tempore cum summo omnium nostrum oblectationis ac jucunditatis fructu benignitas divina exploivit : quum post tot accidentium rerum subitos ac inopinatos eventus post tam incertam fortunae varietatem, quae sanctissimum propositum tuum, aliasque susceptum consilium, haecenus remorata sunt, nunc omni prorsus vitae commoditate posthabita, coram nos invisero adventuque tuo jucundissimo civitatem universam reficere et recreare dignatus fueris, quo fit ut nos omnes indifferenter, sine ullo ordinis, sexus, aetatisve discrimine ob eventum hunc optatissimum usque adeo exultemus laetitia et gaudio triumphemus, ut ex alio quovis etiam annabili, et longe suavissimo casu nihil ad hoc gaudium accedere nihil addi posse videatur. O faustum igitur adventum, o accessum fortunatissimum, o vere felicissimum luminis appulsus, cujus sicut absentia antehac urbem nostram, et nos omnes afflixit, ita modo praesentia levat, atque delectat. Ecce, tibi Antistes amplissimo, civitas tua Utinum nomini tuo mirifice addicta, dedita, obstricta, illa civitas quae tibi si quis amorem et pietatem intueri velit, filia semper extitit obsequentissima : si reverentiam et observantiam contempletur, famula et ancilla, posteaquam de munere tam insigni nobis liberalissime praedito Deo Op. Max rito egit gratias immortales, postque publice editas pluribus argumentis externis domestici atque intestini gaudii sui significationes ; Ecce tibi, inquam, civitas tua modo tota plane gaudio exiliens, hic per nostram orationem (illius enim nobiscum huc faciem afferimus, ejusque negotium agimus) et tibi publico gratulatur, et se fortunatam praedicat, non ob id dumtaxat, quod hanc provinciam coram, seque potissimum inviseris ; sed etiam pro dignitate pallii quae tibi nuper a Sixto V Pontifice Maximo ultro assignata fuit, proque honestissima electione personae tuae

Francisco Barbare Tyri Archiepiscopo Ill.me, qui nunc hic praesens assides in operum consocium et adiutorem successoremque Ioannis Grimani affinis tui Patriarchae nostri gloriosissimi, qui cum in profanis, et a religione sejunctis actionibus in illa nostra splendidissima Venetorum Repub. clarissimarum virtutum tuarum merito in publicorum munerum ad dignitatum adeptionem illuc usque adhuc florente aetate progressus fueris: quo illa aetate nemo, pauci etiam maiore unquam se pervenisse gloriari possit, quin in sacris ac religiosis negotiis, rebusque divinis eundem vitae cursum, hoc est virtuti cohaerentem tenere velis, nemo est qui dubitet. Itaque nobiscum praeclare actum esse ducimus, idque universae civitati prospere ac feliciter evenisse, quod praecursorem tuum huc modo venientem, quasi agnoscendi gregis ac populi tui causa, quem aliquando recturus, et doctrina claroque atque illustri vitae exemplo in vero salutis viam directurus es, fueris consecutus. Quare tibi quōque Barbarē modis omnibus reverende, collatam in te dignitatem amplissimam sine fine ex animo gratulamur, nobisque impense gaudemus, ea spe, uti sanctis Ioannis Grimani affinis tui vestigiis semper insistens, et ab honestis illius vivendi rationibus ne lato quidem ungue descendens, totus in eius imitationem incumbas; et non modo dignitatis, quae quidem ampla est, sed ipsius etiam benevolentiae et charitatis, qua nos omnes semper paterna animi inductione prosecutus est, haerodem te ac successorem esse cognoscas. Quod quidem et eximiae animi tui dotes, cum ardente in obsequium Dei affectione conjunctae, et generis unde originem ducis, claritas, et praestantia nobis abunde pollicentur, namque e nobilissima Barbarorum stirpe es oriundus, e qua tanquam ex equo Trojano innumeri hique praestantissimi heroes omni tempore prodierunt quorum est unus Hermolaus Barbarus (quem honoris et excellentiae gratiae nominari par est) vir ob praeclaram eruditionem atque doctrinam scientiarum parens appellatus, et hac ipsa Patriarchica dignitate merito insignitus. Eum secutus est Daniel Barbarus itidem electus Patriarcha interiorum, atque reconditarum litterarum scientia nemini secundus. Nunc etiam vivit vivetque in longam posteritatem M. Antonius pater tuus vir illustrissimus et aedis Marciae Procurator amplissimus qui pro singulari ejus virtute, atque integritate locum habuit in illa gravissima, et longe omnium praeclarissima legatione quae nostrae Reip. nomine proxime superioribus diebus

acta est ad Sistum V Pont. Max. Praeter hos sunt fueruntque alii quoque in omni aetate viri hinc profecti, cum rei bellicae ac litterariae gloria; tum religionis ac civilis prudentiae splendore ita eccellentes uti rebus ab eis gestis uberem scribendi materiam suggerere praesentibus et futuris ingeniis possint. Sunt igitur nobis illustrissime Patriarcha (nunc enim jam ad te redit oratio mea) optinae et justissimae causae quamobrem hodie tantopere laetari debeamus; et aspiciatissimum hunc diem magnificare et colere memoria sempiterna, qui inter tot praeclara Christianae Ecclesiae lumina, solito nobis hilarius, atque splendidius illuxit. Idque tanto magis, cum ad ea quae dicta sunt illud etiam pro nostra solida ac perfecta voluptate accedat, quod tu, princeps sapientissime, hujus urbis nostrae, quae nobilissimae Fori Iulii provinciae jure caput, ac metropolis est, auctoritatem et dignitatem tuendi et conservandi gratia, in ea aliquandiu (quod equidem temporis admodum exiguum atque angustum fore arbitror; cum te virtutes tuae ad ampliorem adhuc honoris ac dignitatis gradum diutius vocent) sedem ad domicilium ponero, et residere constituisti; id quod ab hinc tot saeculis ab ipsis etiam praeis Patriarchis observatum fuit. Quod quidem a te idcirco praestari, certum est, uti gregem hunc tibi dilectissimum per te ipsum pascas, vianque salutis ingredi commonefacias. O vere sanctam, et te Praesule, Pastore, ac Patro dignissimam deliberationem, cuius opera fuerunt Deo semper accepta, et cum officio conjuncta ac nulla unquam ratione a pietate et religione disjuncta. Is enim es, in quo praeter caeteras virtutes eximias praeterque exactam humanarum ac divinarum rerum cognitionem atque scientiam, ingens justitiae, fortitudinis, prudentiae integritatis atque innocentiae singularis exemplar omnes suspiciunt et admirantur. Quid autem est cur ii, haec qui intelligunt, in admirationem traducantur? cum tu genus ducas ab augustissima Grimanorum gente, quae antiquum fuit atque Perpetuum Patriarcharum Cardinalium et Principum seminarium. Quorum autem Patriarcharum? nempe majorum gentium (sicuti de diis suis quos etiam Selectos vocavit, dicere solebat antiquitas) hoc est e primario atque majore Patriarchatu, quem hac aetate cognoscet Ecclesia; quippe qui virginti fere praesident Episcopatibus, qui tot regnis propemodum equiparari posse videantur. Quorum vero Principum? Principum nimirum (praeter alia oppida et loca, quae libera potestate, summoque

imperio, tam in sacris quam in profanis rebus tenent) antiquissimae ac nobilissimae urbis Aquileiae, olim in omnibus universi terrarum orbis civitatibus secundae, Romae filiae, urbis autem Venetorum parentis illius urbis, quae constans orthodoxae fidei semper propugnaculum fuit; estque totius orbis theatrum amoenissimum: qua Sol qui luce sua cuncta perlustrat nusquam habet, quod possit majus aut splendidius intueri. Caeterum quid hic Venetiarum Principes tacitos relinquo? in quorum numero praecipuum locum obtinuit Antonius Grimanus avus tuus vir et belli et pacis artibus illustris atque ob res domi forisque pro patria ab eo preclarissimo gestis celeberrimus: qui bis declaratus Imperator totius maritimae rei, semel quidem adversus Carolum Gallorum Regem in Apulia, et in Magna Graecia, iterum contra Bajazetum Turcarum Imperatorem, quo cum tam ut patriae operam navaret suam, quam ut Imperium Christianum tueretur et propagaret, saepius aperto Marte praeliatus est, magnam ubertatem rerumque silvam praeclaris historiarum scriptoribus subministravit. Hic omittendum duco spectatarum virtutum, rerumque a tribus Grimaniis Patriarchis proximo praecessoribus tuis benegestarum memoriam, a nobis sanctissime cultam, ac firmissime custoditam. Dominicum intelligo patruum et Marinum ac Marcum fratres tuos; quorum illi quidem ad amplissimam Cardinalatus dignitatem profecti fuerunt; Dominicus etiam proxime ad summum Pontificatum accessit: Marcus autem vir ad belli pacisque munia eximius, in illa armorum communitate et consociatione, quae inter Christianos Principes contra Solimanum Turcarum Regem facta est classi Pontificiae a Paulo III Pont. Max. cum imperio Praefectus, Nicopolim viriliter oppugnavit, et Castrum novum vi cepit. Quorum munificentiae nostra urbs in immensum debet praesertim vero Marino, ejus in nos beneficiorum memoriam nulla unquam aetas oblitteravit.

Is enim hanc civitatem solemnii privilegio Metropolitanam appellavit et novae Aquilejae titulo insignivit. Unde fit, ut ubi trecentorum antea annorum spatio Pertholdus Patriarcha utramque civitatem, Aquilejam videlicet, atque Utinum ita conjuxerat, ut communibus inter se civitatis juribus honoribusque ac privilegiis uterentur; idque propterea nostra urbs fidei simulacrum, quam tunc Aquilejae dederat, signo suo exprimendum curavit: modo vere possit affirmari, Marinum e contrario voluisse unam e duabus, hanc in illam transfe-

rendo, constituere civitatem. Et quemadmodum multis ante saeculis Othio Imperator ejus nominis primus Aquilejensibus Patriarchis Utinum donaverat, ita deinde ab uno Patriarcha fuisse contra Utino Aquilejam donatam. Is vero Marinus fuit, ejus ego totius vitae actiones omni laude dignissimas si prosecui dicendo velim, nimium a mihi proposito fine digrederer: neque forsam hoc muneris illa ratione explerem, quam et nostri officii necessitas, ac temporis angustiae mihi praescripsisse videntur. Quamobrem Praesul amplissime (ut tandem perorandi causa ad rem redeam) affirmo quod haec urbs ob innumera, eaque singularia beneficia, quibus ante hac a tua, majorumque tuorum munificentia, ac liberalitate plena manu affecta est, tantum tibi, tuisque omnibus debere profitetur, et praedicat, ut cum per virium imbecillitatem, ad illustrem illam gratiae et propensae voluntatis suae expressionem, sicut et meritorum amplitudini, et animi sui magnitudini convenient pervenire non valeat, vice omnium quaecumque vel columnarum, atque arcuum erectione, vel colossorum et statuarum positione extrinsecus afferri possent, perpetuum simulacrum vivumque altare in mediis cordis penetralibus Grimanorum Principum numinibus origet, et collocabit, unde non praesentis modo sed etiam futurae aetatis homines amplitudinis, ac felicitatis suae auctores agnoscere, et perpetua beneficiorum acceptorum commemoratione, nomen vestrum inter nos immortalitati commendare possint. Aque hoc in loco me tacente, Antistes Ill.me, eadem civitas nostra omnibus amoris, studii, pietatis officiis, te gratiosissimum parentem, pastorem, et dominum suum et tamquam filia, et tamquam ancilla veneratur, et colit: tibi quoque studium, officium, operam, fidem, opes et fortunas suas seque ipsam denique universam, quanta quanta est, maximo pollicetur ac defert. Quibus ex rebus si tantum apud te gratiae sibi colligere et comparare potuerit, uti se a te diligere et rerum chariorum loco poni et collocari, quod quidem vehementer expetit, intelligat, omnia a te sine ulla dubitatione consecutam fuisse jure meritoque judicabit.

Quumque is perorasset, ad Antistitem accedens ab eo humanissimo acceptus, et laudatus est. Mox surgentibus omnibus, atque o templo egressis, iterum praesto cum tubis ac tympanis administrati fuerunt, qui praemittentes cantu, plausuque memorabili omnes ad salutandum et venerandum Pastorem suum e domibus in viam aut sal-

tem ad fenestras exciebant atque invitabant. Ubi ad aedes ventum est rursus magistri cannarum horrifco fragore Antistitem et omnem comitatum salutavere. De prandio a civibus in basilicam est conventum, ubi et ex solempni frondium, picturarum et aulaeorum apparatu et ex civium multitudine, et ex continuo buccinarum et tympanorum strepitu nihil non magnificum et regium prope visebatur. Illic et deambulando, et laetis ac jucundis sermonibus diem eximendo, atque fallendo (jam enim dilata vadmonia, intermissa jurisdictio, institium indictum, sublata judicia in triduum fuerant) isque ad vesperam hilariter plerique omnes commorati sumus. Sub serum ejusdem diei, noctis tenebris jam ingruentibus, factitiorum ignium celebritas, atque spectacula cum magno populi plausu, in conspectu aedium Antoninarum, ad quas, uti praediximus, Antistes cum comitibus et familia diverterat, edi coepta sunt. Multo enim antea Septemviri nonnullis tormentorum bellicorum libratoribus, illorumque cohorti praefecto, et magistro, hoc opus tribus noctibus faciendum non levi pecuniae vi locaverant.

Hic vidisses chartae in se ipsam teretis ope bacilli, spirae modo in plures tunicas revolutae loculamenta quaedam seu potius siphunculos, ac fistulas palmari longitudine, arundinum plane desecta internodia referentes, quos recte papyraceos tubulos appelles, bona pars Italarum radios vulgo dicitat, nostrales rochetas vocant. Hi tabuli pulvere tormentario, e nitro et sulphure, ac colurno, vel saligno carbone in mortario subactis et diligenter intertritis conflato instipantur ac suffocinantur, et ab una parte tenui spiramento relicto, ab altera fortius intersepiuntur atque obstruuntur. Admota igitur extrinsecus, cum res postulat ad angustam illam rimulam quamvis exigua scintilla, ignique intrinsecus repente concepto, tanto impetu o diversa inter se qualitate, commixtorum tumultuante materia, alii, adnexae virgulae adminiculo cum stridore longo post se scintillantibus ignis tractu, semitaque (stricturas latini vocant et fomites Graeci σπινθήρες, et σπινθηρίς Homerus πύρρον πυρ; appellat) relicta usque adeo in altum subvolant, ac sublimis feruntur, ut inter ipsos astrorum ignes, aut saltem in ipsis aetheris flammis sese condere, atque immiscere penitus videantur: cursu nonnumquam tam pertinaciter in rectum acto, atque servato, uti ferente materia destituti igneque consumpto, in eundem plane locum unde emissi fuerant, deferantur et cadant;

hos magistri radios aërios vulgo nominant. Alii in confertam multitudinem jactati, quasi sursum attollere se dedignentur, hac et illae humi temere serpentes instar anguim in crura singulorum incursant, ac trepidantis et tumultuantis populi pedibus impliciti omnia conturbant atque permiscunt: ob quorum vagam et errantem naturam insani radii nuncupantur. Neque desunt qui transversum aëra tranantes, posteaquam longius aliquanto portati sunt, extemplo ternis quaternis et pluribus interdum alte editis crepitibus fatiscentes ac dissilientes commoriuntur; scelops istos appellant. Nonnulli etiam parantur qui praeter spirituosos et vaporulenti sibilantisque ignis eructationem nihil habent insignis, atque admirabilis, hosce vulgo sufflones dicunt. Hic ergo harum machinarum, et organorum artifices, et magistri cum aliis in locis compluribus, tum e turri potissimum collis Gratiani, quae Antoninorum aedibus e regione posita est, cum magno quamplurimorum qui spectandi studio convenerant solatio, et oblectatione, in tertiam fere noctis horam varios ludos hisce faculis multifariam multismodisque concinnatis ediderunt. Compositi in primis fuerant cycli, seu rotae quaedam in turris maeniano aliquot tubulis pulvere pyrio refertis, sibi invicem respondentibus, et stato tempore incendium suppeditantibus munitae totaeque hederaceis frondibus circumtectae; quae cum primum ignem conceperunt, spherico motu in orbem rotari, et tam celeri gyro circumferri aliquandiu visae sunt; ut oculorum acie spectatores vix persequi motus coloritatem possent. Tabae quoque duae appaerunt, in quibus magnus et reptantium et crepitantium radiorum numerus conflagrare spectatus est. Praeterea in sublimi funibus a turri ad appositas Polydori aedes distentis suspensus erat globus papyraceus, in speciem folliis pugillatorii concinnatus, itidem virentibus ramis circumvestitus; ad quem cum suo tempore per contentum funiculum e turri incensum tubulum jaculati fuissent globus inde contacto igni de repente displosus est, et tantam vim radiorum omnis generis hac illac sursum deorsum atque in omnes partes evo-muit, ut mirandum videretur, quomodo in satis angusto globi ambitu tantum fulgurantis materiae comprehendere includique potuisset, nam praeter eos qui disjecti sunt radii, plures intus adhererunt, qui et stridentibus ignium jaculationibus, et crepitantibus sonis diutius spectantium oculos pascabant. Haec ergo quidem dum tacitus suspicio mihi visus sum discurrentium, uti vulgus existimat siderum, et o

caelo cadentium lapsus intueri. Quum rerum naturae sagacissimi stellas, cum decidere creduntur, igneam eam vim reddere nimio alimento tracti humoris affirmant. Alii docent id e sicca exhalatione, quae in aera sursum lata est, evenire; unde emicant faces, et bolides, et trabes et aliae id genus impressiones. Verum ista temere forsitan et intempestive nimis hoc in loco, quare ad institutum revertar. Interim dum spectacula edebantur, varius aeris campani tinnitus ex altissimis fanorum turribus amoenissime reddebatur; in quibus etiam, atque in summa praetorii specula orbos e picea stuppeaque materia conlati, vulgus buccollata vocat, in multam noctem colluxerunt: neque interim buccinatores et tympanistae sonitum edere militarem cessabant. Demum cum aliquot mortariola ingenti fragore explosa fuissent, ita spectaculis primae noctis finis impositus est. Idibus Patriarcha mane domo egrediens iterum ab universo magistratu et magna togatorum atque palliatorum civium caterva salutatus est; et clangentibus tubicinis, tympanistisque de more tympana pulsantibus, praecunte crucigero, ac reliqua patritiorum juventute; cum caeli temperies admirabilis et ante hos paucos superiores dies incassum diu cupita aëris serenitas omnium animos ad iter longiusculum per urbem faciendum invitare, atque allicere, et incitare propemodum videretur, ad Divae Iustinae quo in loco Capucinatorum fratrum familia commoratur, per vicum Aemonensem adductus. Hic rem divinam cum iis, qui aede capi potuerunt, nam majorem partem sub dio esse oportuit: quod aedes prae angustia tantae multitudini recipiendae par non erat, audivit. Qua rite facta per Lazareum vicum regressi ad Divae Luciae pervenimus. Quumque declinatum esset de via ad dextram in vicum Marianum ingressis statim in conspectu sese obtulerunt aedes amplae et superbae, quas Franciscus Maserus ex ordine Septemvirorum, magno animo vir, et omnium rerum copia circumfluens ad extremum hujus viae terminum longo prospectu toti vico dominantes, a solo et fundamentis ingenti pecunia recens excitavit; opus certe, si quod aliud in urbe nostra magnificentissimum. Hue postquam perventum est Antistes, invitante atque rogante Masero, intravit et ascensis schalis universas partes cum comitibus perstravit, ac commendavit.

Inde digressi per pontem, qua iter est in arcem Fori novi, in urbis corpus interius penetravimus et recta domum versus profecti

sumus; illuc autem cum advenissemus organorum pyraulicorum artifices radios complures in auras, incassum tamen omnino atque intuituiter emiserunt; quod Solis radiis obscurati atque restincti oculos intuituum penitus frustarentur et fallerent. Mox viginti plane mortariolis igne apposito, gravi fragore crepitus solitos excitarunt et prandii; sumendi jam tempus advenisse monuerunt. Prandium ubi sumptum est, rursus in Basilicam Septemviri cum magna civium frequentia ad hilaritatem solitam convenerunt, hic usque ad extremum tempus diei inter buccinarum cantus plaususque tympanorum, sepectationibus cum amicis omnes jucunditati se dabant; interiorumque laetitiam modis omnibus ostentare adnitebantur. Iam vero nocte appetente, populi concursus iterum ad spectacula consueto in vicum Gratianum factus est; ubi radii in primis volantes sine numero quoad ludi celebritas perseveravit, editi passim fuerunt cum magna spectatorum voluptate, neque interim a radiorum reptilium jaculatione cessabatur; quique in loco populi multitudo confertissima apparebat, illuc praecipue spargebantur: nam e vulgi turbas facientis inquietudine ac perturbatione magnum illi, qui in tuto positi omnium periculorum expertes erant oblectamentum solatiumque reportabant. Constitit ea nocte in media via homo septus ferro a summo capite ad imum calcem, cassidatus, thoracatus, manicatus, ocreatus levo brachio ingentem clypeum sustentans, dextera strictum gladium tenebat, exitum omnes suspensis expectabant animis; ut quo res evasura esset vix possent conjectura assequi aut suspicari. Mox pulvis sulphureus, qui cavo clypeo tegebatur igni alicunde assumpto (magna est enim huic pulveri cognatio ignium, transiliuntque undecumque protinus in eum pene visum) fulgurare coepit crepitusque sclopetarum instar emittere, stricturas longe lateque jaculari, radios erraticos jactare, ignes undequaque vomitoriis radiis eructare, ita ut armatus ille conflagrare totus videretur. Quippe erat is clypeus instrumentis ignivomis omne genus gravidus et praegnans. Dum vero spectaculum istud, quod diutius in se tenuit omnium oculos inpeditos et occupatos, deficiente materia jam languere videbatur; ecce tibi e turri Gratiana binae buccinae promuntur, ramis ac frondibus hederae amictae sex ignium manus sex temporum intervallis distinctas complectentes, quas concepto igni scintillare, sibilare et crepitare

uno tempore apparebat. Ollae praeterea quatuor longis ignibus factitiis exarserunt: et trochi duo ignium vi per aliquod temporis spatium in ambitum ferri et circumagi visi sunt. Non cessante interim e sacris turribus aeris campani sono amoenissimo, et rauco tympanorum strepitu, fractoque sonitu tubarum commune gaudium, quo urbs in caelum forebatur publice contestari. Ad extremum horrifico viginti mortariorum fragore, omnes domum suam ad caenam dimissi fuerunt. Ad XVIII Calendarum Decembrium mane rursus cum Septemviris et frequenti civium conventu in vicum Gratianum Antistis deducendi, ac comitandi gratia perreximus; qui domo egrediens, et a cunctis reverentissime salutatus, quod caeli serenitas optatis nostris arrideret, et longiusculae deambulationi iterum favere videretur, per patentem planitiem (viridarium vocamus) ad Divae Mariae gratiarum ubi Servitarum domicilium est, perductus fuit, tubicinum et tympanistarum, juventutisque, ac cruciferi pompa de more praegrediente, et dato prius in aedium egressu per explosionem cannarum signo consueto.

Hic litatorio sacro, quod ab uno ex illius familiae patribus peractum est, religiosissime interfuit. Hujus porro instituti continua observatio Christianam animi pietatem maxime commendat, et prodit. Deinde postea eadem, qua itum fuerat, remensa via domum remeavimus; Ubi cannarum magistri rursus omnem comitatum longis cannarum bombis salutarunt. Tum Septemviri in curiam coacti, ut opus coepti theatri strenue conficeretur magno studio persequi decreverunt quod opus ab hinc mensem et amplius inchoatum magna vis jugis aquae missa caelo hactenus interrupit ac remorata est. Antistes enim qui Rempub. ex multis aulacorum ac peristromatum sarcinis, quae in eam causam huc Venetiis exportanda curaverunt, ingenti ducentorum sextertiorum fœnore in singulos dies gravatam esse, multo ante persenserat; summo paternae charitatis affectu, urbis beneficio ac commoditati studens, quo ipsa quam ocyssime hoc onere levaretur edixerat, se proxima luce Dominica publico rem Divinam esse facturum; ideo curarent, ad quos pertinet, ad eam diem, quae opus sunt, parata ut essent omnia. Accersi igitur jussis redemptoribus, qui illud aedificium conduxerant faciendum, monent eos Septemviri, ne tempus adeo commodum, et opportunum frustra labi patiantur; operi noctes atque dies omni conatu insudandum summoque ope admittendum, ut usque in Dominicum diem extrema manus imposita sit. Si pauciores

quam tempus et res postulant, esse operas apparet, plures conducantur; ne quidquid hactenus factum est, frustra esse factum videatur. Praeficiunt insuper curatores universo negotio, cives duos Patritios Ricardum Cominum et Marium Thursium, viros industrios, atque solertes qui fabros materiarios, pictoresque, et eos qui frondium viriditate theatrum exornant, stragulorumque et tapetium applicatione circum vestiunt, ac tegunt, continenter urgerent, fabrilique huic materiatiōni praessent, atque horis pene omnibus insisterent, sine quorum solertia, ac sedulitate tantae molis absolutionem, atque perfectionem vix sibi polliceri audere integro adhuc etiam interjecto mense, dicebant. Non procul aberant tunc, cum haec ita agebantur Cominus et Thursius, quos supramemoravimus, qui ea de re certiores facti suam omnem operam civitatis comodo in re qualibet nunquam defecturam esse recipiunt. A prandio iterum in basilica convenitur. Septenviri per sese in rem praesentem contendunt: quid agatur circumspiciunt dictis cessatores castigant; impigros et ardentes collaudant: omnia agunt, ut, posteaquam Deus huic operi, quod in ejus gloriam, et nostri Pastoris decus, institutum est, caeli serenitate suam praesentiam commodat, ipsi sibi minime defuisse videantur. Post haec ibi curatoribus dimissis, ad basilicam revertuntur; ubi magna populi multitudo inter buccinarum et tympanorum sonitus oblectabatur. Hic perstitum est usque ad noctem. Deinde alii domum quisque suam, alii ad spectacula concessero. Collocatum fuerat in medio viae, qua iter est ad S. Spiritus aediculam, constans amplumque aedificium in septae arcis, turritique Castelli speciem, formae quadratae, asseritiis atque papyracea materia constructum, pinnatis menibus cinctum, quatuor ad angulos suis propugnaculis communitum, et supposito tabulato, altius a solo excitatum et erectum uti perspicuum esset omnibus qui in eum vicum spectandi gratia convenerant. Erat illud quidem vacuum interiorius a materia, sed ignivomis organis totum repletum et scatens; tecti intus latebant tubuli efflantes XII encae cannae, quas arcobusos dictitant XX, radii vagi ac temere errantes plus minus quingenti, alii radii crepitantes trecenti numero. In medium autem stagnum, quod subluit collem Gratianum, qua parte colli Miccosiano finitimus est ratem contis egerant (genus illud est navigii plani junctis inter se trabibus compactum) aliquot hominibus impositis, qui radios vagantes hac illac spargerent aërios, et volantes

quam possent plurimos emitterent. Ex ea vero jaculatione spectatores incredibilem voluptatem atque jucuunditatem percipiebant. Ignes enim illi non hominum manibus emitti, atque jaectari, sed e mediis aquis oriri, ac per se surgere videbantur. Illud etiam accedebat, quod ignium fulgor ex aquarum planitie reflexus, in noctis tenebris tanta efficacitate reddebatur; ipsumque aëra circumquaque tanta luminis claritudine repleverat, uti spectantium oculis perstrictis, incendia omnia duplicata viderentur et ut illo ait:

«Sicut aquae tremulum labris ubi lumen alienis
Sole repercussum, aut radiantis imagine Lunae
Omnia pervolat late loca, junctae sub aëris
Erigitur, summique ferit laquearia tecti»

Apparuit etiam interim e turri Gratiana ingens rota octo ignium terminis, ut magistri vocant distributa, atque distincta. In ea fuerunt radii efflantes VIII, reptiles XXIII, striduli ac crepitantes LXIII, aëri LXXX, in quam simul atque ignis adnatus fuit, aliquandiu vidisses omnium ora atque oculos esse conversos. Visae quoque ibidem fuerant bucinæ tres, quarum ignes in novem temporum spatia partiti fuerant; singulis novem radii serpentes, quaterni et viceni crepitantes includebantur. Ollae etiam quinque vastum incendium, flammisque ingentes excitant. Et duae rotulae quae circum axem aliquantis per vi ignis summa celeritate conversae ac tortae sunt. Postremo loco cum magno tympanorum plausu tubarumque clangoribus, ope radii, quem e turri jaculati fuerant, ignis in castello, quod supra nominavi succensus est, unde repente tantus fragor audiri coepit, tot scelopetorum bombi, tanta volantium et crepitantium radiorum copia apparuit, uti non non imitationem simulatam repraesentari sed vere agi veramque castris alienis expugnationem videre sibi quisque videretur. Locus enim ille tunc undique tum lituorum et tympanorum strepitibus, tum scelopetorum ac radiorum sonitu percrepabat. In eo spectaculo cum magna omnium admiratione horae spatium fere consumptum est. Quibus ita expeditis, resonisque viginti mortuorum iectibus in caelum laxatis, abundi signum est datum.

XVII Calen. prima luce Antistitem salutatum venere provinciae Praetor, Miniscalcus, Quaestor Septemviri cum maxima utriusque ordinis civium frequentia. Magistratus ascensis scholis cum eo aliquantulum in cubiculo fuerunt. Mox cum descendissent una omnes ad de-

lubrum Minoritarum profecti sunt. Ibique τῇ τῷ θεῷ λειτουργίᾳ qua unus illius familiae frater religioso operatus est interfuerunt. Ea vero absoluta, cum Antistes, Praetor Magistratus, et major optimatum pars, in iis sedibus quae ante paratae fuerunt, consedissent, circumstantibus reliquis, Ioannes Dominicus Salomonius collega meus praestanti doctrina et excellenti ingenio vir, cuius ego industriam et fidem, vitaeque ac morum integritatem, utcum maxime, numquam tamen satis laudaverim, ut sibi ab urbe prius impositum a seque susceptum officium et munus exequeretur, iusta oratione latine habita Grinanae familiae proceres ipsumque Antistitem potissimum, atque illius numquam a virtute sejunctas actiones frequenti consessu coronaeque attentissime audiente, publice laudavit; nostrumque omnium ob ejus felicissimum adventum et publice et privatim perceptam laetitiam declaravit; multis in medium adductis rationibus quonobrem civitas nostra, nosque omnes numquam informitura laetitia perfrui, solidisque gaudiis in perpetuum exultare debeamus. Eum orationem quoniam in manus hominum jam pervenit, huic narrationi inserere, inane mihi omnino, supervacaneumque visum est. Surgente demum Antistite, post eum surrexerunt ceteri omnes et extra templum egressi, cum paulisper aëris placida allieiente tranquillitate, urbem circumivissent haud ita multo post Antistitem domum suam perduxerunt. Eodem die Patres iterum structurae apparatus in Foro novo instare perseverarunt, maxime dubitantes, ne facultatem illius operis opportune perficiendi quod a praeactione adhuc longe aberat, angustia temporis auferret. Curatores accessi jubent; illorum industriae ac diligentiae publicam civitatis, suamque dignitatem commendant. Curatores contra, bono animo illos esse jubent, se videant, interdum nocturnoque in ea re tantum operae studiique ponetur, ut ad diem et horam praestitutam opus effectum atque absolutum habeatur. XVI Calendas quo die tragemata quae Patrum jussu Ioan. Bapt. Marchesius Roipub. Quaestor Venetiis adhibito studio componenda et compingenda curaverat, Utinam per quam tempestive appulerunt; in curiam cum Septemviri convenissent, omnibus visum est, quando res, quaecumque Antistiti nostro muneris dandi causa, sicuti publico urbis decreto, constitutum fuerat Venetiis expectabantur, hodie tandem perlatae fuerunt; modo cum a congmentatione recentes sunt, et ideo gustatus earum sensui multo gratius, atque jucundius necessario arridebit, hoc

negotium in aliud tempus differi nullo modo oportere: sed primo quoque tempore curari atque confici. Illae igitur deferri jussis arcis, quibus inclusa bellaria cum rebus aliis continebantur, atque iis apposite resignatis et reclusis educta omnia, ibique exposita fuerunt. Et cupediae quidem in malluviis argenteis late patentibus in hunc usum praeparatis compositae sunt: fanalia cerea, et candelas, aliquot bajuli gestabant. Illuc etiam ex praecepto Patrum collata et comportata fuerant cetera omnia, quae in eam causam prius, aut in urbe, aut in provincia comparari curaverant, totque geruli accessiti quot ad omnia commodè perferenda satis esse possent. Quae vero illa tandem fuerint, quando haec est inita ratio singillatim omnia describendi, ut haec etiam in parte multorum, qui nimis sunt in alienis negotiis curiosi, desiderio satisfaciam, hoc ordine singula notabuntur. Quippe Venetiis quae sunt exportata haec fuerunt:

Fanalium e cera orientali candidissima, aptè conflata duodecim numero, singula pondo librarum XVI.

Candelarum ex eadem materia concinnatarum XL pondo.

Pastilli pugillares e nucleis pincis, et saccharo compositi; quantum duodecim arculis comprehendendi potuit.

Pastilli eiusmodi e pistachiis saccharo conditis in arculas duodecim coniecti.

Pistaciorum saccharo colligato incrustatorum arculae sex.

Pistacia item sacchari moschati levi tertorio inducto loricate in sex arculis conclusa.

Cinnamomi plurimum e saccharo tunicarum superinductione ad longitudinem et crassitudinem fere digitalem redacti arculae sex.

Cinnamomi minutissime concisi saccharo aequè applicatione circumtecti arculae XII.

Coriandra pluribus saccharcis funiculis aliis super alias inductis crassius contexta, et in grandiores globulos exaggerata, ex eis sex arculae refertae erant.

Sacchari purissimi masse XII ad metae seu coni speciem coagmentatae.

Liborum ex anomo et aliis aromatibus ritu Neapolitano fictorum tabulae quinquaginta numero, vulgo Mastazzonas appellant.

Aliorum liborum ejusdem prope conditurae moscho adjecto, arculae sex, vulgo Moschardinos vocat.

Flos succi o malis cotoneis sacchari liquore elixatis ac depositis expressi, in duodecim arculas infusus et per congelationem concretus.

Cydonitis alterius generis sacchari liquore conditae arculae XII.

Condimenta quaedam o saccharo, et nucleis pineis varia, diversorum pomarum, ac nucum facies mentientia, et tam prope ad veros arborum fructus accedentia: ut nomini plano sit sensus oculorum, aut manuum tam lyceus et sagax, qui ex illorum inspectione atque attrectatione possit fucum deprehendere, et non protinus se decipi, ac falli patiatur. Iis refertae erant arculae quatuor et viginti numero.

Alia adhuc condimenta, ex eadem materia composita sed fructus arborum tumidiore atque ampliores referentia. Eorum tanta copia fuit, quanta capi potuit argentea pelvi grandiore. Haec sunt quae Venetiis adducta fuerunt. In quibus illud et admirabile atque spectatu jucundissimum fuit, in tam magno numero arcularum, quibus omnia bellaria, quae supra memoravimus inclusa continebantur, parmulam planam (hac autem voce nunc cartaceum operimentum intello, quod ligneo arculae operculo suppositum res injectas obtegere consuevit, nostri rosetam vocant) parmulam, inquam, nullam inventam fuisse, quae eodem intersectionis artificio aliam quampiam referret, distinctas omnes, et operis diversitate, foliationisque interpunctione prorsus invicem differentes, et varias; quam tamen novis et artificiosis caetaturis, ac figurationibus ingulae resectae ac conformatae fuissent. Iam vero sequuntur, quaecumque hic comparata fuere nimirum:

Pernae suillae anniculae viginti numero.

Linguae bubulae salitae numero quadraginta.

Vituli obesi quatuor.

Capreoli duo.

Phasides aves duae vivae.

Gallinae Numidicae Graccis Melcagridae dictae, vulgo gallos indicos appellant viginti.

Capi quadraginta numero.

Perdices quindecim.

Porphyrio quinque.

Vini horni collium Butrianorum urnae XVI.

Vini horni o collibus Rosacianis urnae XII.

Vini anniculi collium Rosacianorum urnae XVII.

Avenae modii CLXXX.

Hisce rebus sic ordinatis, atque dispositis, cum jam dies in horam fere tertiam et vigesimam inclinasset placuit Septemviris, mihi et Salomonio collegae meo provinciam tradere hujus muneris perfrendi illudque apud Antistitem quoad fieri possit, ornandi verbis. Praecessimus igitur, ex intervallo iis, qui gestabant longa serie subsequentibus, quumque in ejus conspectum pervenissemus, paucis verbis ita ego illum comiter audientem allocutus sum.

Posteaquam voti illius praeclarissimi quod alias urbs nostra concepit, cum toto animo in rem communem incumbens dari sibi suum Pastorem de caelo suppliciter expetebat, concessu Dei jam tandem compos facta est, tuque Antistes Illustrissime, se nobis modo praesentem exhibendo, una tecum et pacem et tranquillitatem, et ocium et quidquid boni, atque jucundi de gratiosissimo Pastore expectari par est, ad nos attulisti: quanta nos omnes ob id laetitia perfruamur, quanta in voluptate haeclemur opinor te cum ex oculis, quibus animorum motus potissimum significantur, tum ex frontibus singulorum quae animi januae esse dicuntur, atque ex publicis et privatis actionibus haecenus abunde satis perspicere potuisse. Quid autem est, quoniam hoc in casu non debeat nostra civitas ex animo et solide gaudere, quae in praesentia tua, et tui similium ante hac semper maximam felicitatis et amplitudinis suae partem sitam esse duxit? Ut illud omittam, quod adventus hic tuus optatissimus nobis memoriam regessit duorum S. Ecclesiae procerum Dominici et Marini patrum et patris tui Cardinalium et Patriarcharum Aquilejensium post tot annos gestarum rerum gloria adhuc florentium; ex quorum praesentia alias urbi nostrae tantum ornamenti, atque splendoris accessit, quantum ex publicorum annalium lectione cuivis facile constare potest. Extant igitur, Antistes religiosissime, firmae nobis et valentes causae cur Grimanos Heroes aequae ac Divos nostros tutelares sedulo venerari, et acceptorum beneficiorum memoriam sempiterna benevolentia colere debeamus; nobisque toto animo gaudere, qui nos omnes ab eis in filiorum loco semper fuisse dilectos intelligamus. Quo factum est ut civitatis moderatores, qui ab omni parte quaerendam sibi, atque investigandam esse rationem duxerunt; unde et gaudii ac jucunditatis, quae penitus urbs perfusa est extrinsecus edere judicium evidenter possint, at suum in te studium atque observantiam commoustrare, ex senatus auctoritate consuerint, denariorum, et largitionis

usum, praeter ea quae facta sunt, multum ad id, quod cupiunt, proficere, atque conferre.

Neque illi quidem ut mea fort opinio quidquam aberrant a vero, nam si nefas erat cuiquam Parthorum Regem sine munere salutare; quanto minus debet urbs nostra hac in parte deesse officio suo; cum quidquid optimo suo Pastori et Patri largiatur, illud ipsimet rerum omnium auctori Deo, cui istiusmodi honoris atque obsequii tributum proprie deberi dicitur, largitum fuisse putandum sit? Quare nobis scribis suis hoc negotium Septemviri imposuerunt, ut id, quod vehementer desiderant, primo quoque tempore efficiamus, et illorum mandata diligenter exauriamus. Itaque nostrae jam partes sunt, te, Antistes gratiosissimo, id quod faciamus, etiam atque etiam orandi, atque oblectandi, ut Reipub. nostrae hac in re gratificatus, hoc illius munusculum laetissimo animo accipias. Quod si forte dignitati atque excellentiae personae tuae minus id respondere videatur, huic adijce, si libet, accrementi et corollarii vico, eam qua te observamus et colimus, reverentiam; et certus sum, non modo id aequilibre emersurum esse, sed etiam degravata lance depensurum ac pessum omnino abiturum. Cape igitur amplissime Princeps, quidquid huc attulimus, benigno vultu; et tibi persuadeas velim, te non haec fragilia, et caduca, quae ante oculos sunt, sed corda universa totius civitatis accipere; ejus quanta est fides, ac pietas in Deum, tanta in te est, qui ad eum proximi accedis, observantia, et amor, in quorum fide sese recipi et perpetuo patrocinio foveri, modis omnibus deprecatur atque expetit. Hic Antistes ante hac sibi satis exploratum esse dixit in se studium, ac benevolentiam patrum ac populi Utinensis; ita ut ad eam significationem si quis adjicere quidquam velit, supervacaneum omnino id factum videri possit; se tamen qui occasionem amat in re omni illis honesto gratificandi, non aspernari illorum liberalitatem: operamque suam publicae utilitati ac saluti praesto semper futuram, benigne professus est.

Ad XV Calendas summo mane Septemviri in Forum novum spectatum accedunt, si quid deesset ad opus theatri perficiendum; fervere opus inveniunt; omnes operas vident multo labore strenue exerceri. Hi tignis tapetia circumducunt: illi suis locis insignia disponunt; alii sellam obtegunt umbella; alii adornant aram; sunt qui rosas laqueariis suffigant; qui tollant tigna supervacanea, qui pavi-

mentum scopis everrant, qui rejectamenta et quisquilias auferant, urgentibus ab omni parte curatoribus, qui cum aliquantulum spatii adhuc sibi dari petissent, Septemviri inde digressi sese in Curiam recipiant, ut cives operiantur, qui secum in Praetorium conscendant, et suo tempore Praetorem ad Antistitem deducant ac comitentur. Interim ego experiar, atque tentabo, numquid sumptuosissimum, et insolens atque ad ostentationem quasi urbis magnificentiae opus e tignis et asseribus excitatum scriptione reddi, atque exprimi, et ellingi ita verbis possit, ut animos et aures legentium atque audientium pascat, sicut oculos intuentium sua amplitudine, atque concinnitate vehementer explevit. Quod quidem opus a Francisco Florimio Utinensi pictore atque architecto excellentissimo, ut praediximus excogitatum, urbs mea non tam necessitate compulsa facere instituit (ita sane initio creditum est, quod cum ea habeat in medio sui fanum augustissimum, et amplissimum, par illud ad omnem multitudinem excipiendam fore existimabant; postea tamen, re confecta, cum tanta vis hominum in area cogi visa est, quantam vix expendere quisquam animo potuisset; quinque et amplius istiusmodi fana ad eam multitudinem capiendam minime sufficere potuisse, judicatum fuit) quam animi magnitudine et cupiditate laudis incensa, sponte sumptus ample et magnifice faciendi occasionem, operumque splendorem prosequuta est. *Frons* theatri, fori areae obversa in mediam usque viam procurabat, postica pars aedi Divo Iacobo sacrae cohaerebat, quod inter latera loci spatium protendebatur (hanc ego latitudinem voco) passuum XVII semis numerum implebat. A fronte ad posticum parietem (hanc longitudinem appello) spatium interfuit passuum VIII plus minus. Ita enim distributa fuit aedificii latitudo; uti longitudo esset latitudinis fere dimidiae partis; ipsumque totum theatrum duplo fere latius esset, quam erat longitudo, scalis exceptis, quae in fronte collocatae erant, latitudine interius passuum trium, pedesque quinque passuum latitudine invicem diductos, cum basi usque in ipsam aream porrigebant. Ipsa theatri facies Octostylos fuit, constans videlicet columnis octo, quae a tabulati pavimento in passus tres semis exsurgentes septem arcus efficiebant, tres nimirum ampliores et editiores caeteris, quippe quorum intercolumnia spatio passum trium patebant, sublimitas autem usque ad coronam zophoro subjectam, in quinque passus erigebatur; binis arcubus minoribus singulos utrinque com-

plectentibus, sesquipassus latitudine, altitudine vero passum quatuor. Ponte gradibus distributo, et columellis utrinque communito ad pavimentum contabulatum ascendebatur; quod surgebat a solo altitudine passuum duorum, a pavimento ad cymatium zophori spatium fuit passuum sex; ita ut universa theatri altitudo esset fere passuum octo semis exclusis acroteriiis. Interius bini ordines octonum columnarum, primis in fronte positis quasi ex altera parte respondentium constituti fuerant. In postica vero parte rursus aliae octo sitae erant; adeo ut hoc aedificium universum columnis XXXII constaret. In laterum versuris ab utraque parte tres arcus instar reliquorum de quibus jam dictum est, inaequali amplitudine emergebant, ex quadruplici columnarum serie, sicut supra exposui, disposita provenientes, ita ut intermedius amplior et procerior duobus humilioribus, atque angustioribus exciperetur. Supra fornices arcuum majorum ab uno ad alterum theatri angulum, quanta erat totius frontis latitudo, zophorus divitibus aulacis formatus (nostri frisiū appellant) passus altitudine extendebatur, cui pro cymatio et pro corona inserviebant tigna per transversum affixa, totaque frondibus ac ramusculis laureis, atque hederaceis cum baccis et corymbis circumvestita. Zophoro, qua quidem parte arcibus majoribus imitebatur, insidebant tympana triangularia e trabaculis hederacea itidem materia coopertis formata. Qua vero parte arcibus minoribus impositus erat, e tabularum assulis in metae speciem cuspidatim surrectis, et eodem modo convestitis in tres passus in altum evectae pyramides consurgebant. Suberant duabus, quae intermediae fuerunt, veterum Imperatorum Romanorum imagines in chartis ceruleis monochromato plano opere, nisi cerussa locis suis aliquid luminis, et claritudinis adderetur, scito depictae ac politae hederaceisque sortis circumplenae; nam reliquis duabus ad angulos positis, dextro quidem cornu ingens leonis caput coloribus formatum suppositum visebatur, infra quod huiusmodi fuit adjecta inscriptio:

GRIMANORUM PONTIFICUM
VIGILANTIAE CUSTODIAEQUE.

Sinistro vero speciosa morus jam suppullulans, atque frondescens faberrime coloribus vividis adumbrata cornobatur; quae in fascia stipiti adnexa verba haec inscripto continebat

ТО ИАПОН ЕУ НОІЕІ

Ad radices autem hoc elogium subscriptum erat:

GRIMANORUM PONTIFICUM
PRUDENTIAE SACRUM
VII VIRI UTINENSES
D. D.

Aliae sub tympanis imagines apparuerunt, et quidem sub mediano hoc epigramma legebatur:

VII. VIRI URBS UTINEN. ARAM
VOTIVAM CUM APPARATU PRO
ADVENTU
IO. GRIMANI ANTISTITIS AQUILEIEN.
SANCTISSIMI
DEO. OPT. MAX. ET DEIPARAE VIRG. EX URBIS
DECRETO F. FF. IIDEMQ. PROB.

Sub altero ab dextera erat imago Famae alis expansis quae, ori admotam buccinam fortius inflare videbatur. Sub tertio ab sinistra imago Veneti Leonis suffixa erat. In summo quoque vertice arcuum minorum sub zophoro ornatus gratia speciosis circulis inclusae videbantur aliquot imagines Imperatorum atque Imperatricum Rom. eo picturae genere quo aliae, de quibus ante dictum est, luculenter expressae, quae aspectum pulcherrimum et gratiosissimum reddebant. Alia quoque similis effigies eodem modo affabro circumsepta sub fornice majoris arcus mediani impendebat. Cui a dextera parte respondebat insigne Grimanae domus in concavo fornicis arcus majoris dextrorsum positi apto collocatum, et serto e sabinae ramulis concinne elaborato coronatum; huic a dextris et a sinistris appensa erant sub fornicibus arcuum minorum duo insignia itidem sabinae ramusculis artificiose complicatis redimita, illud Barbarae gentis, hoc vero Byzantiae familiae. A sinistra parte arcus majoris mediani sub testudine quidem arcus majoris sinistrorsum positi locatum fuit insigne Ciconiae gentes e qua nuper omni genere laudis florentissimus Paschalis ad supremum Principatus Veneti fastigium evectus, hoc Imperium serenissimum felicissime ac sanctissimo moderatur ac regit. Sub aliis autem fornicibus duorum arcuum minorum duo insignia spectabantur, illinc Capeliae familiae, hinc Utinensis Reipub. omnia

e sabinae surculis rite compositis sortis circumvestita. Spatia sub zophori coronide o testudinatis arcuum fornicibus enascentia tolis cannabinis ad marmorum imitationem coloribus tinctis obstipata erant. Columnarum stipites sicut etiam theatri trabes omnes transversariae singuli tapetibus obducti, coniectique fuerunt, fornices virentia lauri, hederæque folia apte colligata, atque intexta convestiebant. Theatrum supra pavementum sive contignationem quaquaversus apertum erat, præterquam a parte posteriori, quam textilia stragula magnificis operibus picta totam claudabant, et prætor intercolumnia minorum arcuum, quæ columnellis a pavimento pedum in altitudinem duorum semis cum coronide obserata, atque oclusa fuerunt. Aperitiones o mnos a solo ad contignationem undequaque vestes eximiae belluatae et multa arte picturatae obstruebant et exornabant. Erecta fronte ac porticu, ea ratione qua dictum est, lateribusque in altum eductis ab utraque parte theatrum illuminantibus, totum opus contegi oportebat, ut finem suum aedificium consequeretur; neque ingruente forsân tempestate, supposita vestis corrumperetur. Itaque vela cannabina, et lintea plura collecta sunt, quibus inter se consortis, et valide contentis tectum operi induxerunt, et universum locum apte simul atque decore contexerunt. Ara deinde sollemnis objecta capiti scararum, in media fere theatri parte constituta est, ad quam tribus gradibus ascendebatur, patens et capax, ac pretiosis ornamentis religioso parata, ornata, exulta. Supra eam trabes ita dispositae in transversum fuerunt, ut formam quadratam efficièntes, aram in medium reciperent; his suffixae erant octo rosae pedali fere quantitate singulae o charta crassiore miro artificio compositae quae vivo colorum lepore variegatae atque distinctae supra quam dici possit, spectantium oculos tenebant, et delectabant. In regione arae in sublimi parte postici parietis aulæ affixum erat simulachrum in papyro ovata specie; ubi coloribus formatum apparebat altare; cum calice et spherula hostiae specio repraesentante altari superimposito. Sub illud autem hoc hemistichium legebatur:

DII NOSTRA INCEPTA SECUNDENT

Septemviri cum aliquandiu sese in curia continuissent, (nam consulto et cogitato diem extrahebant, uti spatium operis foret ad opus absolvendum) foras demum egressi et a multis civibus excepti, in aedes

Palatinas Praetorias ascenderunt, hic etiam aliquantisper commorati post deinde omnes, magna caterva comitante, ad Antistitis aedes perrexerunt; ubi magnum quoque temporis spatium transmissum est; dum a theatro curatoribus nuntius expectatur, qui referat instructa ibi jam et apparata esse omnia. Interim jurisconsulti qui sese utriusque Canoniconum, Aquilejensis nimirum, atque Utinensis Ecclesiarum collegio supplicantium ritu progressuro, comites praebere volebant, se colligere incipiunt. Canoniconum adventum operientes, quibus tandem opportune comparentibus, magnus Iurisperitorum numerus, in sagis non vulgaribus obviam procedit seque illis adjungit. Magnificum sane ac perhonorificum valde fuit intueri uno tempore tot, tamque praeclaros et genere et juris prudentia et eloquentia viros in una civitate florere, quot ad plures quantivis praetii urbes cohonestandas, sine ulla dubitatione satis superque esse potuissent. Et nisi res experientia se ipsa commonstrasset, vix quemquam inveniri putem, qui animum induceret hoc narranti fidem aliquando habere posse. Antistes interea cum Praetore Miniscaleo, Quaestore ac Septemviris captato idoneo tempore, descenderunt, seque in viam dederunt, ut sacri faciendi gratia, ad theatrum accederent. Barbarus enim cum familiaribus, et convictoribus, optimum factu ratus tempus ante capere jam sese ad locum destinatum compendiarie via receperat. Antistes autem cum reliquo comitatu via longiore per regionem foeni, et Rivaltinam, perque forum olitorium in aream Fori novi sub arcum, qui ibi extractus erat, deductus per mediam aream, inter frequentissimam hominum celebritatem, quae jam totam occupaverat, ad theatrum pervenit; praegredientibus collegiis quorum superius mentio facta est, tuniculas linteas sacerdotum more superindutis; quorum singulos bini fere Iurisconsulti medios interceperant: et cum his una in theatri tabulatum conscenderunt: quo post illos Antistes etiam ipse cum Magistratibus et aliis compluribus ascendit, ibique conspicua sella, quae ad arae dexteram fuerat collocata, sub umbella receptus est. Dum vero is Pontificiis ornamentis instruitur, sacerdotes simplici quidem, jucundo tamen cantu preces horarias complexi sunt; quibus absolutis Antistes candido amictu limbis aureis simbriato et in usum hunc unum e texti genere argenteo clavati diebus superioribus comparato indutus, infulaeque concolore caput tectus ad altare accessit, et rem divinam facere exorsus est. Adstiterunt illi Paulus Teupolus

sacri collegii Aquilejensis Decanus, qui eo die munere quod Graeci *διακόνιον* id est ministratorium vocant, functus est: et Ioannes Carlevarius ejusdem Collegii Canonicus et I. C. qui se pro subdiacono gessit. Adstabant praeterea et subserviebant etiam aliquot alii, illius Collegii Canonici palliati, nempe Franciscus Susanus, penes quem ceremoniarum pontificalium cura fuit. Annibal Canussius, et Iacobus Franciscus, imponendae, atque adimendae infulae assignati et Hieronimus Furmentinus lituum tenens. Inter sacri ceremonias Antistes quater manus abluit Philippo Arcano, et Iacobo Valvasonio civib. utin. pollubrum, et manale vasa solida argento conflata alternatim praebentibus, aquamque infundentibus, Ludovico vero Codroipio, et Philippo Manino nostris itidem concivibus mantilo Graeci *χρυσάνθηρον* vocant, porrigentibus.

Ad consecrationem ubi perventum est, tubicines ex meniano aedium Praetoriarum inflatis buccinis, et magistri tormentarii camis explosis signum ediderunt, atque o vestigio ex oppositis domorum tectis ignis vi demissa per funiculum fuit imago columbae, quae in nido ante theatri frontem suspensa se oculere visa est. Sacris demum peractis Antistes facie ab altari in populum conversa, cum signo crucis omnibus bene precari caepisset, intestino gaudio permotus ex tantae multitudinis, quae praesens aderat venerabunde, spectatione lacrymas tenere non potuit, et in media praedicatione quam tenerime lacrymatus est. Cui ab altari discedenti obviam Septemviri facti sunt, ut illi, more a majoribus tradito rite et sanctissimo peractas ceremonias gratularentur. Is tamen respondit, se in primis et sibi gaudere et illis ex animo gratulari, quod arctissimo spiritualis cognationis vinculo se cum illis hac ratione devinctum, atque in perpetuum constrictum esse cognosceret.

Coactam vero eo die in area multitudinem satis mirari nemo potuit, cum praeter muliores, quae circumpositas aedes ab imo tabulato ad summum tectum compleverant, atque ita compleverant, ut nulla prorsus extaret fenestra, quae decem et quindecim atque etiam pluribus mulieribus, in medium usque pavementum aliis super alias e cathedris, sedilibus, et scamnis intuentibus prospectum non praeberet, quaeque tabulatis, aliquot in locis et usque in summis aedium tectis e materia compositis insidebant, judicatum sit, cum numerum, qui ex area spectavit fuisse hominum plane XX millium. Memini egomet

de viris non infimae notae audivisse, qui dicerent se eo die in media multitudine deprehensos obrutum et oppressum iri sine dubio putavisse. Priusquam a theatro discederetur Antistes e scripto pronuntiari curavit poenae sceleribus patratis debitae relaxationem in hanc sententiam.

Illustrissimus et Rev. mus D. D. Ioannes Grimanus divina miseratione Patriarcha Aquilejensis ex indulto a D. N. Sixto V Pontifice Maximo accepto, plenariam indulgentiam in forma Sanctae Ecclesiae consueti, his omnibus qui hodie sanctiss. huic sacrificio interfuerunt, condonat et elargitur. Ad Deum pro felici sanctae Ecclesiae atque ejus beatitudinis statu, proque Ser. mo Imperio Veneto, atque ipso illustrissimo Patriarcha largas preces effundite.

Tunc demum cum deposuisset Antistes insignia Pontificalia, discedentibus omnibus, qua via illuc delatus fuerat, eadem domum reductus est. Ad XIII Calen. Praetorem, Miniscalcum, Quaestorem, Septemviros, Praetore, atque Oratores, Antistes convivio publico excepit, in quo epulo inter tot proceres accumbendi, Praesulis bonignitate mihi quoque et collegae meo locus fuit: insigni quidem illud apparatu, minime tamen invidiose exhibitum est. Modos fecerunt Ioannes Franciscus Falcidius sacerdos, et Buccii pater, filius, ac nepos corneis atque ductilibus tubis. Post epulas accessere Victorius Raimondus sacerdos musicorum ecclesiasticorum Utinensium magister, et Hesiodus Sporenus magister bonarum artium, et humaniorum studiorum professor, atque ille quidem cum nonnullis musicis, quos illuc secum adduxerat, modulum quemdam musicum quem in ejus commendationem composuerat, modulato cum his cecinisset, illo eundem donavit. Sporenus autem duas Silvas Heroicorum carminum numeris in Grimanae familiae laudem apte concinnoque elaboratas eidem inperitus est; quarum altera Iosephus pater alias Marinum Grimanum, altera vero Hesiodus filius modo Ioannem Grimanum Patriarcham nostrum religiosissimum ex professo laudarunt. Utriusque cum musici tum poetae munera Antistes comiter accepit, et actis utrique gratis, cum occasio tulerit, etiam se relaturum esse aliquando recepit.

ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ.

Cum perm. Eccl.

Udine 1863 — Tip. Patronato